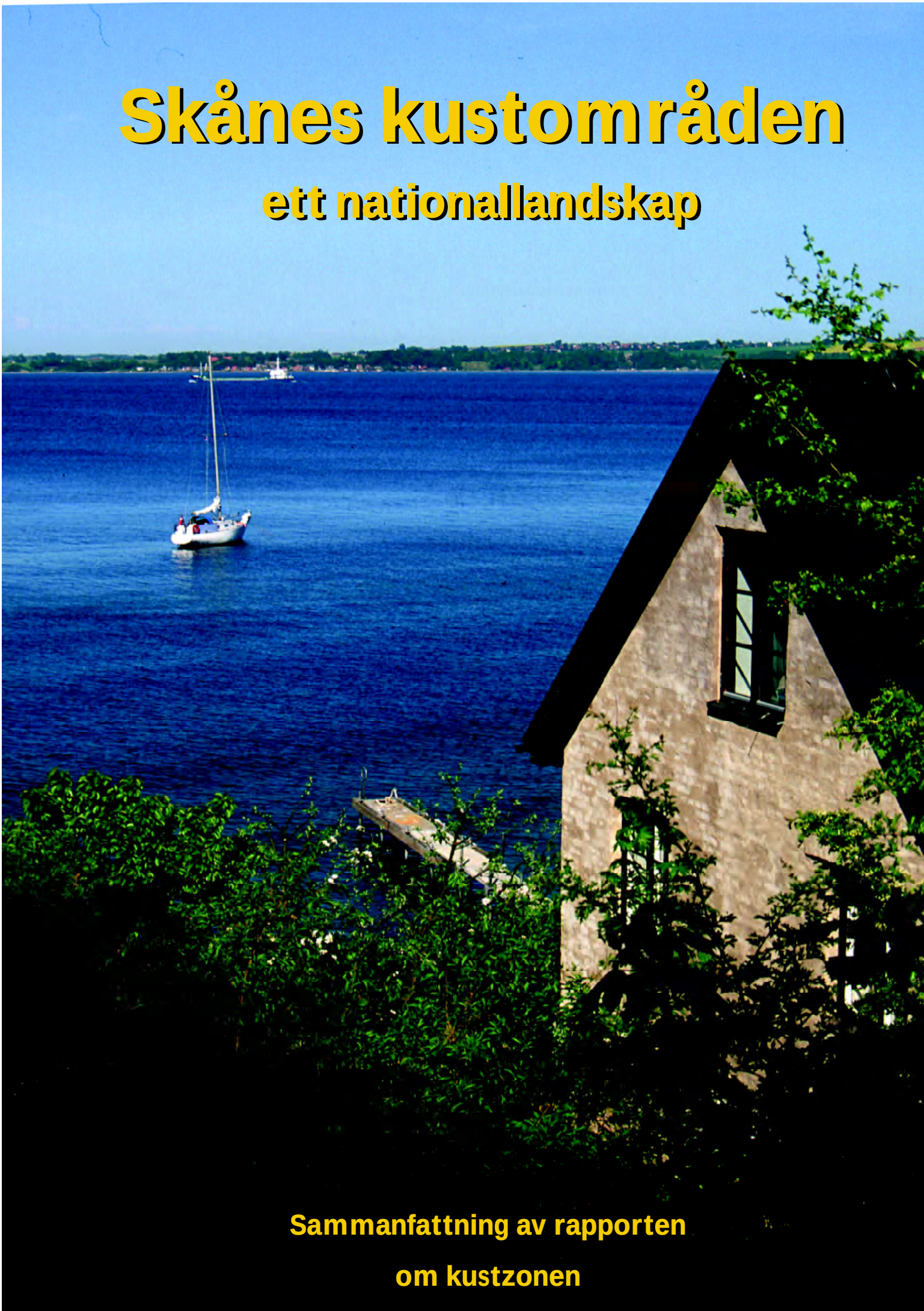
Skånes kustområden

ett nationallandskap

Sammanfattning av rapporten

om kustzonen

Omslagsfoto från Ven med fastlandet i horisonten.

Rapportserien Skåne i utveckling

ISSN 1402-3393

2001:35 Skånes kustområden - ett nationallandskap (sammanfattning)

Projektsekreterare, textförfattare och fotograf (om inget annat anges):
Per Blomberg
Projektledare: Stefan Malmberg
Projektgrupp: Inga Hallén, Elisabeth Hellmo, Monika Nordvall, Thomas Romberg, Hans Åström, Eva Sjölin, Charlotte Lindström, Widar Narvelo, Björn Hansson och Elisabeth Weber.

Typografi: brödtext futura medium 10p, underrubriker futura medium 13p, 18p, rubrik futura medium 30p, bildtext Times New Roman 9 kursiv.
Lay out: Per Blomberg
Tryckning: Copy Quick
Upplaga: 300 ex

Förord

Skånes kustområden innehåller betydande natur- kultur- och rekreationsvärden sett i ett såväl regionalt som nationellt perspektiv. Kustzonen är också av största betydelse för den lokala och regionala utvecklingen. Rapportens syfte är att dels synliggöra och öka förståelsen för de stora värden som finns representerade, dels belysa utvecklingsmöjligheterna i dessa områden.

Under de senaste hundra åren, och särskilt efter andra världskriget, har den skånska kusten i ökad utsträckning tagits i anspråk för olika ändamål, bl a expanderade fritidshusområdena kraftigt under perioden 1950-1970. Tätorterna växte och stora ytor togs i anspråk för bostäder, industriella ändamål, hamnar mm. Behovet av att bevara oexploaterade kustområden diskuterades under 1970-talet i samband med planeringsskedet av den s k Fysiska riksplaneringen. Bl a den skånska kusten pekades av statsmakterna ut som s k högexploaterad kust, där stor restriktivitet skulle gälla beträffande exploateringar som innebär påtaglig skada på natur- och kulturvärdena, bl a beträffande ytterligare enskild fritidsbebyggelse. Dessa riktlinjer mm fördes 1987 in i Naturresurslagen och kustzonen pekades ut som riksintresse. Bestämmelserna fördes över till Miljöbalken 1999.

Tillkomsten av Öresundsbron innebär att ytterligare drygt 2 miljoner personer relativt enkelt får tillgång till de värden som finns inom den skånska kustzonen. Öresundsbron skapar en gemensam region för boende, förvärvsarbete och fritid. Sannolikt ökar detta efterfrågan på boende i kustområdena samtidigt som intresset från besöksnäringarna stiger. Under arbetet med projektet har därför inhämtats erfarenheter från Danmark, bl a om deras planering i kustzonen. För en långsiktigt hållbar användning av Skånes kustområden är det angeläget att öka medvetenheten, på såväl kommunal som regional nivå, om de samlade värden som finns i kustzonen. Om det finns en handlingsberedskap bör det finnas goda möjligheter att kanalisera ett ökat tryck på ett positivt sätt.

Rapporten har utarbetats av Länsstyrelsen och Region Skåne. Dialogen med Skånes kustkommuner har varit en viktig del i processen. Ett seminarium har genomförts och förslaget till rapport har varit utsänt på remiss. I arbetsgruppen för projektet har företrädare för Helsingborgs, Kristianstads och Ystads kommuner ingått. Nu överlämnas stafettpinnen till Skånes kustkommuner som i sin fysiska planering närmare får överväga hur den skånska kustens värden långsiktigt kan bevaras och användas. Vår förhoppning är att detta dokument kan vara ett stöd och ett underlag för kustkommunerna i deras planeringsarbete.

Bengt Holgersson
Landshövding
Länsstyrelsen i Skåne

Carl Sonesson
Regionråd
Region Skåne

Innehåll

1 Bakgrund ... **3**

Inledning ... 3
Kustzonsprojektet ... 4
Syfte ... 4
Uppläggning ... 4

2 Mål ... **5**

Internationella mål och strategier ... 5
Nationella mål och strategier ... 6
Regionala mål och strategier ... 7

3 Skånes kustzon ... **8**

Skånes kusttyper ... 8
Kulturhistoria ... 9
Biologisk mångfald ... 12
Dagens landskap ... 14

4 Samlade natur- och kulturmiljövärden ... **16**

Landskapsbild ... 16
Strukturer och samband ... 17
Särskilda områden och objekt ... 17
Friluftsliv och turism ... 17
Samlad bedömning ... 17

5 Kustens möjligheter ... **18**

Långsiktig tillgång ... 18
Näringar ... 18
Kommunikationer ... 18
Energiutvinnig ... 18
Boende ... 18
Fritidshus ... 19
Rörligt friluftsliv ... 19
Turism och anläggningsknutet friluftsliv ... 19

6 Anspråk och hot ... **20**

7 Rekommendationer ... **22**

8 Avgränsning av riksintresset ... **26**

9 Bilagor ... **27**

Lagstiftningen ... 27
Källor ... 32

1 Bakgrund

Sandhammaren med sin breda sandstrand med omfattande dynområde innanför. Området är skyddat som naturreservat och utgör ett populärt strövområde och på sommaren attraktiv badstrand.

Kustzonsprojektet

- **vill förtydliga riksintresset kustzon längs Skånes kust**
- **vill sätta in Skånes kustzon i ett internationellt perspektiv**
- **vill se på Skånes kustzon i ett Öresundsperspektiv**
- **vill visa på både möjligheter för utveckling i kustzonen och anspråk som kan skada de värden som riksintresset bygger på.**

Skånes kust har alltsedan människor invandrade efter istidens slut, varit attraktiv som boplats främst p g a av sina goda förutsättningar för jakt, fiske mm. Kustområdet har därefter och fram till nutid varit den del av landskapet som utnyttjats mest av människan, vilket kan konstateras av kartor från olika tider. Särskilt under de senaste årtiondena, från 1960-talet och framåt, har en kraftig expansion av bebyggelse skett. Idag är kusten högexploaterad, särskilt på Skånes väst- och sydkust. Hur ser framtiden ut för den skånska kusten? Hur vill vi att kustzonen ska utvecklas? Utgångspunkten för projektet är att kustområdet är av riksintresse enligt 4 kapitlet Miljöbalken. Det har länge funnits ett behov av att bättre precisera avsikten med och värdena i riksintresset. Detta har varit ett av huvudsyftena med projektet. Men även ett vidare synsätt har anlagts, nämligen att en attraktiv kustzon, som livsmiljö för såväl människor och andra levande varelser, är en långsiktig värdefull tillgång för regionen, kommunerna, näringlivet och de enskilda människorna. Dessutom ökar trycket på Skånes kustområden genom Öresundsbron och integrationen av Öresundsregionen. I rapporten finns redovisat bl a värdebeskrivningar, förslag till mål och rekommendationer. Det vore värdefullt om denna rapport kan bidra till en gemensam, grundläggande syn på behovet av en långsiktigt hållbar användning av Skånes kustzon och att övervägandena och ställningstagandena i denna rapport kan användas som underlag i den fysiska planeringen och samhällsbyggandet i kustzonen. Genom det kommunala planmonopolet är det kommunerna som ansvarar för användningen av mark- och vattenområden och att närmare beskriva hur riksintresset tillgodoses genom den fysiska planeringen. Genom vårt plansystem får samtliga medborgare därigenom möjlighet att ge uttryck för sin uppfattning om en attraktiv kustzon och påverka samhällsbyggandet. För att särskilt lyfta fram betydelsen av kustzonen och för att kunna lägga fast långsiktiga mål och strategier för utvecklingen kan kustkommunerna genomföra en fördjupad översiktsplan för kustområdet.

Riksintresset högexploaterad kustzon.

Gles tallskog med hedvegetation i Furuboda naturreservat vid Hanöbukten.

Projekt om kustzonen

Redan i den fysiska riksplaneringen (FRP) på 1970-talet framhölls betydelsen av att vara restriktiv mot exploateringar längs våra kuster. Detta lades sedan fast 1987 i Naturresurslagen vari särskilt pekades ut ett antal geografiskt avgränsade områden i landet som riksintressanta. Ett av dessa områden var den Skånska kusten som benämndes högexploaterad kustzon. Riksintresset bygger på de samlade natur- och kulturmiljövärdena som underlag för rörligt friluftsliv och turism och att dessa värden skall skyddas mot exploatering. Naturresurslagen övergick fr.o.m. 1999 i Miljöbalken (MB) och riksintresset kustzon omfattas av bestämmelserna enligt 4 kap 1,4 §§ MB samt på ett par ställen överlagras området av bestämmelser enligt 4 kap 1,2 MB avseende friluftsliv. I de kommunala översiktsplaner som togs fram under 1990-talet beskrivs riksintresset kustzon i allmänhet mycket sparsamt och hur kommunerna avser att tillgodose riksintresset framgår sällan. Detta beror till stor del på att det saknats underlagsmaterial om vad riksintresset innebär och hur det kan tillgodoses. Det material som tagits fram inom ramen för projektet syftar till att fylla denna lucka.

Syfte med projektet

Syftet med kustzonsprojektet är att förtydliga riksintressets värden samt belysa de positiva kvaliteter som oexploaterade kustområden innebär för bl.a. kommuner och turistnäringen. Projektet vill ge planeringsunderlag till kommunerna och skapa en diskussion kring en långsiktigt uthållig utveckling i kustzonen.

Uppläggning

Projektledare för projektet har varit Stefan Malmberg och projektgruppen består av representanter från Länsstyrelsen (Inga Hallen och Stefan Malmberg från planfunktionen, Thomas Romberg och Hans Åström från kulturmiljöfunktionen samt Elisabeth Hellmo och Monika Nordvall från Naturresursfunktionen), Region Skåne (Eva Sjölin och Charlotte Lindström, planering och miljö) samt Björn Hansson från Ystads kommun, Elisabeth Weber från Kristianstads kommun och Widar Narvelo från Helsingborgs kommun. Övriga kommuner har deltagit i ett seminarium samt lämnat synpunkter på ett remissmaterial. Projektet bekostas av Länsstyrelsen och Region Skåne.

Som projektsekreterare har Per Blomberg varit anställd för att ta fram en rapport och denna sammanfattning samt ordna seminarier m.m.

Vikhögs fiskeläge söder om Barsebäcksverket.

2 Mål och strategier

Internationella mål och strategier

Det finns ett antal internationella målbeskrivningar och överenskommelser för hushållning och uthållig planering av kustområden. Ett av de viktigaste dokumenten för en hållbar utveckling på global nivå är *Agenda 21*, antaget vid den stora miljö- och utvecklingskonferensen i Rio de Janeiro 1992. I Agenda 21 finns flera mål och åtgärdsmål som gäller kusterna. Här följer de övergripande beskrivningarna:

- **Upprättande av en integrerad förvaltning för en hållbar utveckling av kust- och havsområden**
- **Upprättande av översiktsplaner för kust- och havsområden i syfte att kartlägga känsliga områden etc.**
- **Upprättande av underlag som kan användas för miljökonsekvensutredningar.**
- **Upprättande av planer för att möta katastrofer, bl a höjningar av havsytan.**

Inom *Europeiska Unionen (EU)* har det genomförst flera projekt och utredningar som berör kustplaneringen. Ett av dessa är Demonstrationsprogram för kustzonen 1997-1999 som berör ett 30-tal projekt i olika länder där man försöker hitta gemensamma rekommendationer för administration av kustzonen. Som en följd av detta har EU presenterat generella riktlinjer om förvaltningen av kustzonen för medlemsländerna i september 2000. I Europaparlamentets och kommissionens förslag rekommenderas bland annat följande principer för god förvaltning av kustområden:

1. **Ett brett perspektiv som bygger på en helhetssyn (tematiskt och geografiskt)**
2. **Ett långsiktigt perspektiv.**
3. **En förvaltning som kan anpassas (på grundval av nya upplysningar och vill kor) genom en succesiv process.**
4. **Lokala särdrag.**
5. **Arbete i samklang med de naturliga processerna.**
6. **Deltagande i planeringen.**
7. **Stöd och engagemang från alla berörda förvaltningsorgan.**

Utöver dessa två internationella dokument finns en rad andra med mer specifik inriktning som berör kustzonens samlade värden bl.a. konventionen om Biologisk mångfald och våtmarkskonventionen (RAMSAR) inom naturvården. För miljövårdsarbetet i Östersjön är HELCOM (överenskommelsen mellan Östersjöstaterna) och VASAB (Vision and Strategies around the Baltic Sea) viktiga dokument. EU har också beslutat om direktiv som berör natur- och kulturmiljövärden bl.a. Habitatdirektivet och Fågeldirektivet. För bebyggelse och fysisk planering kan också hänvisas till Habitat II. Flertalet av de internationella överenskommelserna är inarbetade i den nationella lagstiftningen och målbeskrivningarna för miljöarbete och fysisk planering. Den danska och den svenska regeringen ingick 1994 en överenskommelse om framtagandet av ett gemensamt miljöprogram för Öresundsregionen. I projektledningens förslag till program föreslås bland annat:

- **Att säkerställa miljökvaliteter i luft och vatten enligt EU-direktiven.**
- **Att skapa långsiktigt hållbara livsmiljöer för människor, djur och växter genom en miljöintriktad fysisk planering i Öresundsregionen. Bl a skall de oexploaterade områdena i kustzonen skyddas.**

Saltarv vid Hittarp bildar stora mattor på den övre delen av stranden. Växten är salttålig och klarar också torka och enstaka översvämningar under vinterhalvårets stormar.

Vindpinade oxlar söder om Lomma i strandnära läge.

Långsiktig hushållning
Nyttjandet av marken och vattnet i kustzonen skall karakteriseras av långsiktig hushållning och ske på ett sätt som möjliggör att en rik variation av naturtyper, biotoper och arter kan bibehållas och att naturligt förekommande arter kan bevaras i livskraftiga balanserade populationer samtidigt som möjligheten till rekreation och friluftsliv skapas i ett varierat landskap (Länsstyrelsens miljövårdsprogram 1995).

***Samhällsbyggandet** i kustzonen skall ske så att miljöproblemen förebyggs och begränsas och att mark och vatten och den fysiska miljön i övrigt används så att en från ekologisk, social och samhällsekonomisk synpunkt långsiktig god hushållning främjas (Länsstyrelsens miljövårdsprogram 1995).*

Nationella mål och strategier

På nationell nivå har de övergripande målen för natur- och kulturvärdena beskrivits i *Miljöbalkens första kapitel 1§ 1:a stycket:*

Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar att förvalta naturen väl.

En mer detaljerad målsättning för kustområdet redovisas i *4 kap 1,4 §§ Miljöbalken.* Statsmakternas mål har utvecklats vidare i specialmotiveringarna till paragraferna (se kapitel 9 Lagstiftningen sid. 24-26).

1 § De områden som anges i 2-7§§ är, med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns i områdena i sin helhet av riksintresse. Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får komma till stånd endast om hinder inte möter enligt 2 - 7 §§ och om det kan ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdenas natur- och kulturvärden.

2 § Inom…… Kullaberg och Hallandsås med angränsande kustområden samt kustområdet från Örnahusen söder om Skillinge till Åhus…… skall turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön.

4 § Inom kustområdena .... får fritidsbebyggelse komma till stånd endast i form av kompletteringar till befintlig bebyggelse. Om det finns särskilda skäl får dock annan fritidsbebyggelse komma till stånd, företrädesvis sådan som tillgodoser det rörliga friluftslivets behov eller avser enkla fritidshus i närheten av de stora tätortsregionerna. Inom områden som avses i första stycket får anläggningar komma till stånd endast på platser där det redan finns anläggningar som skall prövas enligt angivna lagrum.

För den fysiska planeringen i kustzonen har *strandskyddet* stor betydelse (Miljöbalkens 7 kapitel § 13-18):

- Strandskydd råder vid havet och vid insjöar och vattendrag. Syftet med strandskyddet är att trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv och att bevara livsvillkor på land och i vatten för djur- och växtlivet.

Riksdagen har tidigare beslutat om följande miljökvalitetsmål för hav och kustområden (enligt *Regeringens proposition 2000/01:130 - Svenska miljömål).*

- ”Västerhavet och Östersjön skall ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden skall bevaras. Kusten och skärgården skall ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård skall bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden skall skyddas mot ingrepp och andra störningar.”

Detta miljökvalitetmål är nerbrutna i ett antal delmål (Svenska miljömål - delmål och åtgärdsstrategier, proposition 2000/01:130) där bl.a. följande mål föreslås:

- Kust- och skärgårdslandskapets byggnader och bebyggelsemiljöer med särskilda värden värnas och utvecklas.

- Kust- och skärgårdslandskapets naturskönhet, naturvärden, kulturmiljövärden, biologiska mångfald och variation bibehålls genom ett fortsatt varsamt brukande.

- Senast år 2005 skall en strategi finnas för hur kustens och skärgårdens kulturarv och odlingslandskap kan bevaras och brukas.

Regionala mål

För att kunna genomföra en god förvaltning av kustområdena behöver vi precisera de internationella och nationella målen och strategierna utifrån de regionala förutsättningarna. Region Skåne har i *Skånsk livskraft – utvecklingsprogram för Skåne* uttalat att:

Skånsk livskraft

- Det skall vara attraktivt att leva och verka i Skåne för människor, företag och organisationer....
- Skåne ska vid en samlad värdering uppfattas som en av de bästa och renaste regionerna i Europa. Skåne ska vara ett attraktivt mål för turism och en attraktiv region för mässor, konferenser och andra besöksaktiviteter.
- Den skånska identiteten, stoltheten och sin region, den gemensamma skånska historien, den skånska kulturen, den skånska naturen, de fria kusterna och stränderna, klimatet, närheten till kontinenten, öppenheten mot Europa och världen ska utnyttjas vid profilering och marknadsföring av landskapet....
- Skånes miljövärden, kultur-, natur- och andra tillgångar skall brukas men inte förbrukas. De skall vårdas, bevaras och utvecklas för kommande generationer. Den biologiska mångfalden skall skyddas, bevaras och utvecklas. Naturens kretslopp ska bevaras så att människans behov av kustens resurser kan tillgodoses nu och i framtiden....
- Skåne och Öresundsregionen kan erbjuda .... goda boendemiljöer, kultur, landsbygd, kustlandskap och natur. Dessa kvaliteter måste vårdas och ständigt utvecklas.

Den skånska identiteten ... de fria kusterna och stränderna ... skall utnyttjas vid profilering och marknadsföring av landskapet (Region Skånel, Skånsk livskraft – utvecklingsprogram för Skåne). Foto från Lomma strand.

År 1995 antog länsstyrelserna i Malmöhus län och Kristianstads län ett gemensamt *miljövårdsprogram* med en rad målbeskrivningar varav några berör kusten och dess värden. Utifrån dessa regionala mål, de nationella målen, synpunkter från ett *kustzonsseminarium* i Ystad under mars 2000 med kustkommunerna samt utifrån egna målförslag från projektgruppen *föreslås följande regionala mål :*

Allmänt

- Samhällsutbyggnaden i kustzonen skall ha som utgångspunkt att mark- och vattenområden med hotade växt- och djurarter, särskilda natur- och kulturvärden, ekologiskt särskilt känsliga områden eller större orörda områden liksom viktiga grundvattenförekomster skall undantas från exploatering.
- Det är viktigt att skapa gemensamma intentioner om hur tätorter skall byggas ut i kustzonen.

Natur- och kulturmiljövärden

- Det skånska kustlandskapets speciella särart skall skyddas.
- Ett representativt urval av Skånes samtliga landskaps- och naturtyper skall säkerställas i kustzonen.
- Kustvatten, i synnerhet dess grunda bottnar, skall skyddas mot föroreningar och andra ingrepp.

Turism och friluftsliv

- Tillgången på mark för rekreation och friluftsliv i kustområdet skall ökas genom att fler sådana områden avsätts eller skapas.
- Strandområden av betydelse för bad, fiske och rekreation skall långsiktigt skyddas från annan verksamhet.
- Alla badplatser skall ha ett badvatten som är tjänligt för bad.

Skånes miljövärden, kultur-, natur- och andra tillgångar skall brukas men inte förbrukas. De skall vårdas, bevaras och utvecklas för kommande generationer (Länsstyrelsens miljövårdsprogram).
Foto Krapperups mölla.

3 Skånes kustzon

1 Kusten mellan Hallandsgränsen och Höganäs
I nordväst sticker två urbergshorstar ut i havet vid Kullaberg och Hovs hallar med dramatiska branter. Mellan horstarna ligger Skälderviken med flacka stränder och omfattande strandängar. Hovs hallar.

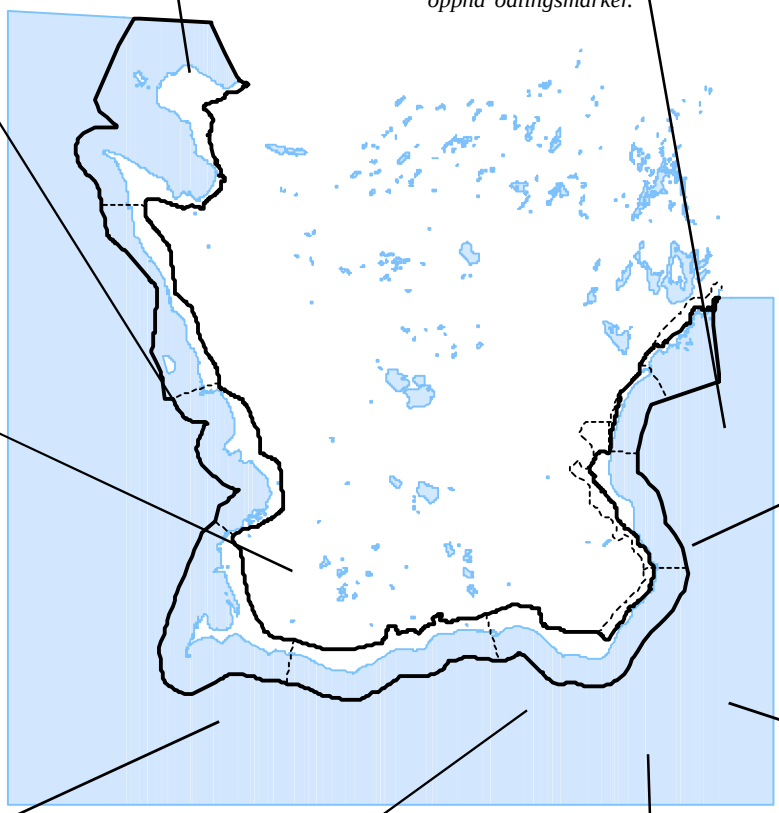
8 Kusten mellan Julebodaån och Åhus.
Längs Hanöbukten finns landets längsta sandstrand i en svagt rundad bukt. Innanför stranden ligger stora sanddyner som idag till stor del täcks av planterad tallskog. Innanför vidtar öppna odlingsmarker.

2 Kusten mellan Höganäs och Landskrona
Ven framträder markant ute i Öresund med sina branta klintkuster och platta uppodlade yta. Klintkuster finns även mellan Landskrona och Helsingborg, speciellt vid Hilleshögs backar. Kring Helsingborg finns en äldre klintkust en bit in från stranden och benämns Landborgen.

3 Kusten mellan Landskrona och Malmö *är flack med flera bukter och mellanliggande uddar. De grunda bukterna och vikarna kantas ofta av betade strandängar med rikt växt- och fågelliv. Bilden är tagen från Spillepeng ut över Arlövs ängar och med Lomma i horisonten.*

4 Kusten mellan Malmö och Trelleborg
Söder om Malmö fortsätter flacka kuster med grunda havsområden och betade strandängar. Falsterbohalvön består främst av sand och sticker ut från fastlandet. Halvön kantas främst av sandstränder och innanför finns laguner på flera ställen.

5 Kusten mellan Trelleborg och Ystad.
Sydkusten är relativt exponerad för vindar och strömmar och har ett antal svagt böjda bukter. Strandlinjen domineras av moränkuster med inslag av sandstränder och med ett öppet jordbrukslandskap innanför. I den östra delen finns ett mer storskaligt godslandskap i ett varierat backlandskap.

6 Kusten mellan Ystad och Simrishamn
Mellan Nybroån och Sandhammaren finns ett åssystem längs kusten med markanta klintkuster. På sandhammaren bort mot Skillinge finns omfattande sandstränder med dynlandskap innanför som till stora delar är planterat med tallskog. Innanför kustvägen finns ett öppet odlingslandskap.

Naturförutsättningar

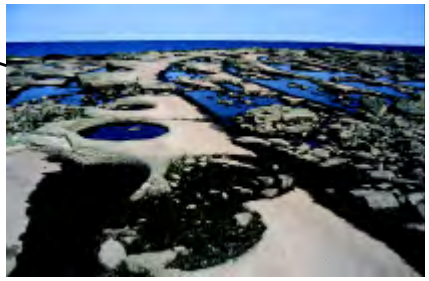
Skåne omges av kust på tre sidor och en varierad geologi har skapat en mångfald av olika kusttyper. De varierade kusttyperna har i sin tur gett upphov till en mycket varierad flora och fauna med flera naturtyper som har sin huvudutbredning i Skåne sett ur ett nationellt perspektiv. Det förekommer också stora variationer i havsområdenas bottentopografi, strömförhållanden, vattenomsättning och salthalt vilket skapat ett varierat marint växt- och djurliv.

9 Kusten mellan Åhus och Blekingegränsen.
Längst upp i nordöst finns en stenrik moränkust med många öar och skär i en liten skärgård. Stränderna är flacka med omfattande strandbeten. Innanför vidtar sandiga marker som delvis är tallplanterade och delvis består av öppna odlingsmarker.

7 Kusten mellan Simrishamn och Julebådaån
Linderödsåsen når fram till östkusten mellan Julebodaån och Simrishamn. Kusten är varierad med moränstrand, sandstenshällar, sandstrand som här vid Haväng, samt förkastningsbranter som vid Stenshuvud i bakgrunden.

Mellan Skillinge och Vik finns flera partier med sandstenshällar. Här vid Gislövs hammar framstår de skiktade sandstenslagren särskilt tydligt. Här syns också spår av tidigare kvarnstensbrytning.

Geologi och kustlinje

Landskapet i Skåne skiljer sig på flera sätt från resten av Sverige, och främst då genom sin speciella geologi. Tvärs igenom länet går den skånska diagonalen (Tornquistzonen). Norr om diagonalen ligger urberget nära ytan och söder om råder geologiska förhållanden som är karaktäristiska för Mellaneuropa. Längs diagonalen i Skåne finns flera andra kraftiga förskjutningar i berggrunden, förkastningar, som har gett upphov till bl.a. flera horstar (Hallandsåsen, Linderödsåsen, Söderåsen m.fl.). Berggrundsryggarna sammanfaller med strandlinjens positiva former, dvs uddar och halvöar, medan försänkningarna överensstämmer med vikarna och bukterna. Moräner dominerar längs kusterna i Skåne och de är ofta kalkhaltiga och bördiga. En kombination av lerig morän, grovmo-sand-grus och isälvssediment finns längs flera kuster med inslag av grovmo-sand-grus. På Bjärehalvön och Kullaberg samt delar av sydöstkusten finns även klippkust. Skåne karakteriseras av de många rundbukterna. Sandbukter i jämvikt har i allmänhet en symetrisk strandlinjekurva. Asymmetri är ett tecken på en obalans i transporten av sand längs kusten. Radien i rundbukter i balans är mycket nära en cirkelbåge och har skapats av vågor och strömmar. Den allmänna tendensen till erosion längs Skånes kuster kan tillskrivas en svag landsänkning. Skulle havsvattenståndet öka, kommer tendensen att bli mer uttalad.

Naturtyper

Längs Skånes kuster finns flera naturtyper med stor betydelse för den biologiska mångfalden både genom sin speciella sammansättning och/eller sällsynthet. De omfattande strandängarna vid Öresundskusten och på ett par ställen på syd- och östkusten är av internationell betydelse och hyser en speciell betesvegetation med salttåliga arter. De öppna hävdade markerna är också mycket betydelsefulla för bl.a. vadarfåglar och groddjur. På Falsterbonäset finns också en stor kusthed, Skanörs Ljung, med speciell hedvegetation där bl.a. klockljung och klockgentiana förekommer.

Klintkusterna är unika för Skåne och hyser en rad specialiserade och värmekrävande arter som t.ex. sandödla. Mellan Simrishamn och Julebodaån finns en stor del av de Svenska förekomsterna av sandstäpp med unik flora och fauna. Även när det gäller sanddynsvegetationen har Skåne en stor del av förekomsterna i ett nationellt perspektiv. Också horstarna bildar speciella naturtyper genom sina unika lokalklimat i branter mot havet.

Växt- och djurliv

För växter och djur är mötet mellan naturtyper alltid speciella och skapar unika förutsättningar. Kusten är ett extremt möte (ekoton) mellan två helt olika livsmiljöer och en del arter har kunnat anpassa sig till denna gränsmiljö. Vissa djur lever på endera sidan och rör sig över gränsen medan andra t.ex. växter har hittat sin livsmiljö i just mötet mellan hav och land. Vadarfåglar är specialiserade på att söka föda i grunda vikar. Andra har kusten som sin huvudsakliga livsmiljö. Sälar lever större delen av sina liv i havet men kommer upp på land för att vila och föda. Flera sällsynta groddjur, t. ex grönfläckig padda och strandpadda, förekommer främst i kusttrakter bl.a. beroede på gynnsamma klimatförhållanden. Detsamma gäller andra hotade arter som svartbent strandpipare, blå svärdslilja och mårtorn. De grunda havsområdena vid kusten är mycket produktiva och utgör uppväxtområde för en stor del av fiskfaunan i de öppna vattnen. Hårdbottnarna kring Kullen och Bjärehalvön är mycket artrika med unika sammansättningar beroende på salthalt och strömmar.

Kulturhistoria

Många av boplatserna i kustzonen från stenåldern ligger idag på havsbotten och vi vet inte speciellt mycket om dem. Enstaka fynd har dock gjorts längs dagens kuststräcka i bl.a. grottor vid Kullaberg.

Med bronsåldern sker en utveckling av samhällsmönstren med bl.a. utvecklande av gravhögar i markanta landskapsavsnitt. Mäktiga gravar finns bl.a. i Dagshög på Bjärehalvön och i Kiviksgraven (Fotot). Totalt finns ett 30-tal dösar och ett 40-tal gånggrifter i Skåne varav nästan alla i kustnära läge.

Det har länge varit klart att forntidens Skåningar inte levde isolerade utan hade en omfattande kontakt med grannstammar och mer avlägsna samhällen. Från bronsåldern finns hällristningar som visar på enklare båttyper.

Kusten - där land möter hav - har alltid varit viktig för människan.

Forntida människor sökte ofta boplatser vid havet, sjöar och andra vattendrag och vi ser idag spår i form av gravanläggningar längs kusten.

Sentida kustnäringar har präglat både bebyggelsen och landskapet. Bostadshus, sjöbodar, bryggor och magasin vid strandkanten bildar en karaktäristisk landskapsbild. Nyttjandet av jorden har också präglat landskapet och sjöfarten har lämnat sina spår som hamnar, varv, fyrar, segelleder m.m.

De sista 150 åren har havet förändrats från att vara en försörjningskälla till att bli ett område för nöje eller fritidssysselsättning. Rev och uddar var förr läskydd för fiskarnas båtar och nu är de utsiktspunkter. Förr drev åar och bäckar kvarnar som var en betydelsefull verksamhet. Det märks t.ex. i namn som Vitemölla och Baskemölla. Idag syns vindkraftverk och kärnkraftverk som tydliga siluetter vid kusten och berättar om modern kraftutvinning. Med ångkraften och senare oljans intåg som drivmedel fick sjöfarten ett uppsving. Nya hamnanläggningar byggdes och varvsindustrin expanderade. Fisket gick tillbaka och kustens näringar koncentrerades till de större tätorterna. Från 1950-talet och framåt tar fritidshusbebyggelsen fart liksom användandet av fritidsbåtar.

Under de senaste 30 åren har kustens utnyttjande reglerats allt mer genom fysisk planering som vägt bevarande- mot nyttjandeintressen. Fritidshusexpansionen har avstannat medan tätorterna fortsätter att expandera. Golfbanor har etablerats i stor omfattning och många kustavsnitt har skyddats som naturreservat för att bevaras för framtiden.

Dagens kustzon speglar människans verksamhet under årtusenden och ger oss en förståelse av äldre tider och utnyttjandet av landskapet.

Forntida spår (13 000 f Kr-1000 e Kr)

Bosättningsmönstren i Skåne visar att befolkningen sedan urminnes tider främst har bosatt sig i kustnära områden. En förklaring till detta är de grunda och produktiva kustpartierna som gav föda genom både fiske och jakt. Senare har de bördiga jordarna längs Öresundskusten, sydkusten samt på Kristianstadsslätten skapat goda förutsättningar för odling. Kuststräckorna är fulla av forntida lämningar som tyder på att bondenäringar har funnits här sedan yngre stenåldern. En förklaring till de många fornlämningarna vid kusten är att man förr bodde centralt om man bodde vid kusten. Havet innebar transportmöjlighet och kontakt med andra människor.

Den Skånska kusten är öppen utan skyddande uddar och skär. Skydd finner man främst i åmynningarna och här har ofta funnits viktiga bosättningar. Den öppna kusten har också varit sårbar under orostider och fram mot vikingatid uppträder de flesta samhällen en bit in från kusten. Vikingatidens utveckling av skeppsbyggeriet ökade kustens betydelse för handel och krigiska företag. Nergrävda guld- och silverskatter vittnar också om ett överflöd från den egna produktionen som möjliggör handel.

Medeltiden fram till Skiftena (1000-1800)

Under yngre järnåldern skedde en stor förändring av samhället, då Skåne kristnades och en centralmakt växte fram. Odlingsbygderna expanderade då nya områden koloniserades. Byarna blev också mer fast bundna till ett geografiskt läge och den bystruktur som varade fram till skiftena bildades. Centralt i denna bystruktur fanns kyrkan och sockenindelningen.

I äldre tiders kustsamhällen kompletterades fisket med jordbruk och boskapsskötsel. Låglänta kustavsnitt med strandängar som översvämmades vintertid utnyttjades länge som slåttermark och kunde ge stora skördar. Den goda och jämna tillgången på hö gjorde det möjligt att hålla djur, som gav gödsel och därmed gynnade åkerbruket. Gödseln kompletterades med tång och fiskrens. Det var också vanligt att strandängen utnyttjades som bete för djuren under vissa tider på året. Trots dessa goda förutsättningar var jordbruken oftast småskaliga.

Under medeltiden blommade handeln i Skåne upp. Främst berodde detta på att Hansan i allt större utsträckning handlade på Skånes kuster. Till största del rörde det sig om sill, jordbruksprodukter och järn. Flera handelsstäder etablerades på medel-

tiden längs de skånska kusterna som t.ex. Simrishamn, Åhus, Båstad, Helsingborg, Malmö, Ystad och Luntertun, som inte främst hade kopplingar till agrara näringar. Ängelholm ersatte Luntertun som handelsstad 1516. Simrishamn, Skanör och Falsterbo kan exempelvis kopplas till Hansan och den skånska sillmarknaden medan Helsingborg, Åhus och Landskrona har militärstrategisk bakgrund. De skånska fiskelägena har vuxit fram som ett resultat av efterfrågan på fisk och den ekonomiska politik som både Hansan och staten har fört. Under medeltiden hade man på flera håll längs Skånekusten ålarätter och fasta laxfiskefällor som gav viktiga skatteintäkter. Från mitten av 1700-talet berodde utvecklingen dock mer på befolkningsökning och försörjningsmöjligheter. Runt förra sekelskiftet (ca 1800) var sjöfarten en försörjningsbas vid sidan av fisket. Den kallades bondeseglationen och hade gamla anor framför allt på Kullaberg och Bjärehalvön.

Under 16- och 1700 talen blev markutnyttjandet allt mer intensivt och på flera ställen längs kusten med lätta, sandiga jordar ledde avverkning av skogen och hårt bete till omfattande sanddrift. Speciellt allvarligt var det längs Hanöbukten, längs Sandhammaren och Ystad samt vid Ängelholm. Sanddriften förstörde åker- och betesmarker vilket fick stora konsekvenser för befolkningen. På statligt och regionalt initiativ startades åtgärder för att åter binda sandfälten och dynerna. Främst användes risgärden, strandråg och tallplantor för skapa ett vegetationstäcke. I slutet av 1600-talet var svenska kronan största jordägare i Skåne. Men under 1700-talet minskade deras andel till fördel för en större andel självägande bönder. Stora kustnära gods i Skåne är bl.a. Vegeholm vid Skälderviken, Krapperup norr om Höganäs, Kulla Gunnarstorp norr om Helsingborg, Barsebäck, Charlottenlund öster om Ystad samt Trolle-Ljungby söder om Bromölla.

Industrialiseringen och jordbruksreformer (1800-)

De sista 150 åren har medfört stora förändringar av hela landskapet. Jordbruksreformer (enskiftet i början av 1800-talet) har splittrat de tidigare samlade byarna och skapat friliggande gårdar med stora sammanhållna odlingar kring gården. Detta landskap präglar fortfarande Skåne även om ytterligare rationaliseringar skett, speciellt de sista 50 åren. Industrialiseringen tog fart under 1800-talet, främst kring livsmedelsproduktionen och tegelindustri. Handeln expanderade och Brantevik hade i början av 1900-talet landets största segelflotta. När järnvägarna började byggas i slutet av 1800-talet bröts sjöfartens dominans och allt mera gods fraktades istället med tåg. Men en bit in på 1900-talet användes ändå sjövägen för att frakta varor mellan orter i Skåne. Däremot fortsatte den långväga sjöfarten att expandera och på Österlen fanns i början av 1900-talet Sveriges främsta sjöfartssamhällen. Intryck hämtades hem från alla världens hav och kuster. Flera av hamnarna byggdes ut så att de kunde ta emot större fartyg. De enkla träbryggor som utgjorde hamnar under äldre tider ersattes nu av stenbyggda. När ångfartygen kom var Österlenskustens stora sjöfartstid förbi. Då avtog fisket igen och man levde ännu en gång ett knappare liv. Hamnarna på västkusten klarade sig bättre än på Österlen och framför allt i Malmö, Landskrona och Helsingborg skedde en omfattande utbyggnad och expansion av sjöfarten.

Mot slutet av 1800-talet fick konstnärer och välbärgade stadsbor upp ögonen för fiskelägenas speciella kultur. De fascinerades av fiskarnas och sjöfolkets naturnära liv och kamp som ansågs vara genuin och folklig. Något som höll på att försvinna inom industrisamhället. Under 1900-talet ökade människors fritid liksom kravet på fritidssysselsättning och rekreation. Den s.k. sportstugerörelsen startade på 1920-talet. Sportstugan sågs som ett komplement till sommarvillorna. Den var enkel, låg nära naturen och var ett bra alternativ för medelklassen. De verkligt stora expansionen av fritidshus skedde under 1960-talet.

Den hårda konkurrensen mellan hamnarna och förändringarna inom sjöfarten har medfört att gamla hamnområden inne i städerna övergivits för nya närmare det öppna havet. Stora orörda strandområden har använts för de nya hamnarna och ekologiskt känsliga och värdefulla grunda vattenområden vid havet har blivit allt mindre. De flesta kuststäder/tätorter har vuxit ut över stora områden under de senaste 40 - 50 åren. Arealökningen har varit betydligt större än befolkningsökningen. I stort kan man säga att folkmängden från seklets början till 1975 ökade med över 5 000 personer per år.

Antalet mindre tätorter växte kraftigt under främst 1970-talet. Många villasamhällen växte upp utanför städerna genom miljonprogrammet. Det skedde även en permanentning och förtätning av sommarstugeområden som exempelvis Bjärred, Beddinge och Ängelholm. Permanentningen av fritidshus har ökat sedan 1980-talet.

Skiftet i början av 1800-talet medförde en stor omvandling av landskapet och inte minst bebyggelsen. En del gårdar som minner om byggnadsskicken innan skiftena finns bevarade och är betydelsefulla för den skånska identiteten. Korsvirkesgården Himmelstorp på Kullaberg.

Fiskelägena längs kusten är mycket betydelsefulla både för sina höga kulturhistoriska värden och som mycket attraktiva boendemiljöer. Alla fiskelägen har inte varit åretruntbebodda utan vissa har, som t.ex. Bodarna på bilden, bara använts säsongsvis.

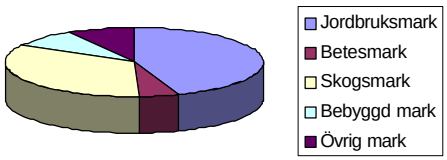
Stora delar av kustslätterna präglas av skiftesreformerna med friliggande gårdar och stora brukningsenheter. Alléer och pilevallar är också viktiga landskapselement från denna tid. Många nya kyrkor byggdes under 1800-talets ekonomiska uppsving och är idag viktiga landmärken i landskapet. På bilden syns Maglarps kyrka.

Dagens kustlandskap

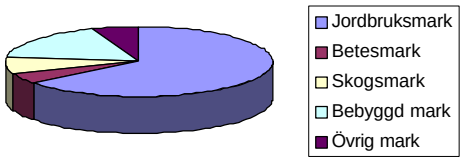

En utblick från Glumslövs backar mot nordväst ger en respresentativ bild av en stor del av dagens kustlandskap. Ett öppet odlingslandskap med spridda gårdar och flera byar och tätorter. I bakgrunden syns Helsingborg.

Markanvändning i Skåne

Markanvändning i kustzonen

En ny kustprofil byggs upp vid Spillepeng. På den yttre delen deponeras avfall och den inre delen återställs efterhand till rekreationsområde.

Markanvändning längs kusten

Landskapet har under lång tid formats och utvecklingen fortskrider ständigt på grund av människans verksamheter. De äldre markanvändningsformerna med betesmark och småskaligt åkerbruk samt skyddsplanteringar har trängts tillbaka av expanderande tätorter, hamnområden, industrier, vägar och järnvägar, fritidsbebyggelse, golfbanor m.m. Som en motvikt till denna utarmning av naturmiljöer har ett antal områden avsatts som naturreservat och nationalpark. Flera av dessa reservat är idag några av Skånes mest besökta attraktioner. Det har också genomförts en rad restriktioner för exploatering och reglering av markanvändingen som bl.a. kommer tilll uttryck i riksintresset kustzon och genom det generella strandskyddet.

Markanvändning i Skåne omkring 1995 (Statistisk årsbok 2000) och kustzonen (egen beräkning)

Markanvändning	Area i ha	%	Kustzonen	% av kusten
Jordbruk*	504 535	44,4 %	67 167	65
Betesmark*	56 564	5,0	5 339	5
Skogsmark	382 500	33,7	7 524	8
Bebyggd mark	98 650	8,7	16 766	17
Övrig mark	92 752	8,2	6 000*	6
Totalt	**1 134 610**	**100,0%**	**102 796**	**100%**

Statistiken är hämtad från två olika källor i SCB 2000, jordbruksmarken har minskats med uppgiften om betesmark som brutits ut och anges särskilt. Kustzonen har översiktligt beräknats utifrån GIS röda kartan där jordbruk och övrig mark är uppskattade. Betesmarken avser ängs- och hagmarksinventeringen där bara permanenta betesmarker markeras.

Jordbruk

Jordbruk är idag den dominerande markanvändingen i kustzonen och betydligt mer omfattande än genomsnittligt i Skåne. Jordbruksdriften har genomgått stora förändringar de senaste decennierna. Nu karaktäriseras åkermarken av stora enheter med rationell drift där det ofta finns en specialisering mot en viss gröda.

På Österlens kustbygd mellan Vitemölla i norr och Baskemölla i söder ligger ett av landets viktigaste fruktodlingsdistrikt. Kustens sandiga och torra jordar och det milda havsklimatet lämpar sig bra för odling av frukt.

Betesmark

Betesmarker förekommer fortfarande på vissa sträckor längs kusten bl.a. vid marskkuster och moränkuster. Totalt är andelen betesmark i kustzonen lika stor som i hela länet. Flera av de större betesmarkerna ligger på militära skjutfält.

Skogsmark

Under 1700-talet var kustzonen i det närmaste helt trädlös efter ett intensivt betestryck och utnyttjande av virke för båtbyggande, timmer och bränsle. Överutnyttjandet av de sandiga kustpartierna ledde till omfattande sandflykt och man tvingades till skyddsplanteringar för att binda sanden. Det var främst tall som användes och idag har vi omfattande tallskogar längs kustens sandiga partier. På några ställen förekommer även lövskog, bl.a. norr om Helsingborg, vid Stenshuvud och på Kullaberg. Totalt omfattar skogsmarken i kustzonen idag bara 8% mot närmare 34% i hela länet.

Bebyggd mark

Mellan 1960 och 1995 expanderade tätorterna med 61% (SNA 99) samtidigt som befolkningen ökade med 46%. Det har därmed skett en ökad tätortsyta per invånare under denna tid. Totalt är ca 9% av Skåne bebyggt och för kustzonen är den andelen betydligt större, över 17%. Längs Skånes kust fanns det 1970 ca 18 100 fritidshus vilket var nästan två tredjedelar av alla fritidshus i länet.

Befolkning

Skåne är efter svenska förhållanden tätbefolkat. Det bor drygt 1,1 miljoner människor i länet vilket innebär en befolkningstäthet på 102 invånare per kvadratkilometer. Riksgenomsnittet är 22 invånare per kvadratkilometer. Av Skånes befolkning bor två tredjedelar i kustkommunerna. Befolkningstätheten är 165 invånare per kvadratkilometer vilket är betydligt högre än Skåne totalt. Bland kustkommunerna är tätheten högst i Malmö (1 658) och lägst i Simrishamn (50). 1990 bodde 533 500 invånare i kustnära områden varav 80 procent på västkusten.

Bebyggelsemönster

Runt hela den skånska kusten är bebyggelsetätheten på landsbygden hög, minst 10 byggnader per kvadratkilometer. Runt Landskrona, Malmö, norr om Simrishamn och i Åhustrakten är det till och med mer än 25 byggnader per kvadratkilometer. Bebyggelsetätheten längs landets kuster har också ökat kraftigt. Den största förändringen har skett vid och runt storstadsområdena.

Kommunikationer

Skåne är Sveriges port mot kontinenten. Det innebär ett stort flöde av transittrafik av både människor och gods. Fyra av landets europavägar passerar eller slutar i någon av hamnstäderna Helsingborg, Malmö, Landskrona, Trelleborg och Ystad. I regionen finns flera viktiga järnvägslinjer och ett lokaltågnät med Malmö som nav. Öresundsbron med kombinerad väg- och järnvägsförbindelse skapar en sammanhållen region bestående av Skåne och Köpenhamnsregionen.

Hamnar

Öresund är ett av världens mest trafikerade sund. Här passerar 25 000 fartyg i nordsydlig riktning årligen. Skåne är även en av landets terminaltätaste regioner när det gäller bilgods. Helsingborgs hamn är Sveriges största vad gäller passagerartrafik och näst störst efter Göteborg beträffande godstrafik. Oljehanteringen var väldigt spridd till olika hamnar på 1970-talet. Men med anledning av att fartygen blev större måste hanteringen koncentreras till de större hamnarna. Malmö är idag en av de mest betydande hamnarna för oljeinförsel. Med den snabba utvecklingen i Östeuropa under 1990-talet har trafiken i Trelleborgs hamn, Ystads hamn och Simrishamns hamn ökat markant. Idag finns det en uppsjö av småbåtshamnar längs Skånes kuster och trycket är stort på att fler bör byggas och att de redan befintliga byggs ut. Småbåtshamnen i Råå är idag en av Skånes största med 1 100 båtplatser. Andra exempel är Norra hamnen i Helsingborg som helt har förändrats till en fritidshamn. Även Barsebäckshamn och Vikhögs hamn fungerar idag inte bara som fiskehamnar utan även som hamnar för fritidsbåtar.

Utfyllnader

På flera ställen längs Öresundskusten har utfyllnader gjorts genom åren. I Malmö har exempelvis mer än 1 300 hektar mark vunnits genom utfyllnader längs kusten. Det har skett på bekostnad av högproduktiva vattenområden. Vid soptippen Spillepeng norr om Malmö håller man nu på att fylla ut havsbotten. Det kommer att ge Lomma 17 hektar mer land. Området beräknas kunna användas inte bara för återvinningsverksamhet utan även som fritidsområde. Det finns dock farhågor att Lommabuktens vatten kommer att bli ännu sämre genom utfyllnaden då vattengenomströmningen avtar.

Övrig mark

I kustzonen finns dessutom en del områden med andra markanvändningar. Här finns en del täkter och tippar bl.a. Limhamns kalkbrott söder om Malmö, Gipsön utanför Landskrona och Spillepeng norr om Malmö. Längs kusten finns också en del impediment, bl.a. Kullabergs och Bjäres klippor och våtmarker främst kring vattendragens utlopp och som laguner innanför sandrevlar.

Idag finns det 52 golfbanor i Skåne varav 20 i kustnära områden. Av dessa 20 ligger de flesta på västra sidan, 15 stycken. På sydkusten ligger fyra och en återfinns på Österlen strax norr om Vik.

I Skåne finns det idag ett sextiotal campingplatser. Av dessa ligger 29 i kustzonen. Merparten av campingplatserna ligger längs Öresundskusten, på Bjärehalvön och Falsterbohalvön: 16 längs västra kusten, 7 längs sydkusten och 6 på östkusten. Under 1998 bodde landets campinggäster till 10 procent i Skåne. Större delen av dessa (85 %) hade husvagn.

Längs Skånes kuster finns idag 20 golfbanor varav hela 15 ligger på västkusten. Bilden visar Stavstens golfbana utanför Trelleborg.

Ridning är en populär fritidsaktivitet. Här ses två ryttare på Klagshamnsudden.

Limhamns kalkbrott är ett dominerande inslag i landskapet och når hela 60 meter ner vilket är mer än 50 meter under havsytan.

4 Samlade värden - metod för bedömning

Träden har stor betydelse för sambanden i godslandskapet. Alléer och parker är viktiga kulturhistoriska dokument samtidigt som de dominerar landskapsbilden och utgör viktiga miljöer för den biologiska mångfalden. Krapperups gods. Foto: L G Foto.

I Miljöbalken 4 kap 1§ står att ”De områden som anges i 2-7 §§ är, med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns i områdena, i sin helhet av riksintresse.” I specialmotiveringen till Naturresurslagen som föregick Miljöbalken skriver departementschefen ”Kustområdenas natursköna och kulturellt intressanta områden har ett särskilt stort värde för rekreation och turism för en bred allmänhet.” Vidare står att ”Bebyggelse bör tillåtas först när det övertygande kan visas att grundsyftet med bestämmelserna- att skydda områdets samlade värden för naturvård och kulturminnesvård samt att bevara värdena för turism och friluftsliv- inte äventyras.” Hur kan man då beskriva dessa samlade värden? De samlade värdena bör inte tolkas som enbart en sammanställning av de länsvisa naturvårds- och kulturmiljövårdsprogrammen utan ett vidare synsätt bör anläggas. Det innefattar även de övergripande landskapsbildsmässiga värdena och mer övergripande strukturer och samband i landskapet som har betydelse för landskapsekologi och kulturhistoria. De samlade värdena är underlag för friluftsliv och turism och dess förutsättningar för tillgänglighet och upplevelsemöjligheter är också viktiga att beakta i de samlade värdena. De samlade natur- och kulturmiljövärdena beskrivs nedan utifrån fyra aspekter, landskapsbild, strukturer och samband, områden och objekt samt friluftsliv och turism. Utifrån dessa aspekter görs en samlad bedömning.

Landskapsbild

Den visuella kontakten med kusten är speciellt lång vid Kullen, Bjärehalvön som förlängning av Hallandsåsen (Bilden) samt vid Linderödsåsens möte med havet på östkusten. Detta gäller även där kusten höjer sig mindre dramatiskt som vid landborgen norr om Helsingborg och backlandskapet ner mot Landskrona samt kusten från Abbekås och längs hela Österlenkusten. Den visuella kontakten med havet blir betydligt längre här.

Upplevelsen av landskapet beror delvis på vilken erfarenhet och kunskap som olika människor bär med sig. I regel utgör mer generella kvaliteter utgångspunkten för upplevelser. Topografi med utsikt och öppna landskapsrum upplevs generellt som attraktiva liksom möten mellan olika landskapstyper t ex hav och land eller skog och öppen mark. Innehållet kan ha en generell karaktär genom småskalighet och variationsrikedom eller storskalighet och monumentalitet. Utifrån erfarenheter och kunskap läser vi landskapet olika och dess kulturspår eller naturföreteelser framträder olika tydligt. Förändringar upplevs oftast som negativa då det invanda och uppskattade omvandlas. Men beroende på förändringens karaktär kan det nya också ge en positiv upplevelse.

Landskapets grammatik kan beskrivas utifrån de olika komponenter som bygger upp landskapet visuellt. Inom landskapsgestaltning och arkitektur beskrivs rumsligheten där markförutsättningar och ”väggar” skapar dessa avgränsningar. Viktiga element är olika former av landmärken som fångar blicken och blir centrala punkter i landskapet. I det moderna landskapet blir linjära element allt mer framträdande genom infrastruktur i form av vägar, järnvägar och kraftledningar. Olika landskapsavsnitt med olika karaktär bildar distrikt som går att avgränsa och definiera. Vi upplever en enhetlighet som skiljer sig från omgivningen. Vår förmåga att tolka landskapets grammatik beror mycket på hur vi läser landskapet, om vi färdas med hög hastighet i bil eller tåg eller om vi bor på platsen eller ofta vistas där och har gott om tid att uppleva landskapet.

Den skånska kusten kantas längs större delen av sin sträckning av ett öppet odlingslandskap där sikten är lång och landmärken blir synliga på långt avstånd. Små variationer i topografin ger vida utsikter och möjligheter att överblicka stora landskapsavsnitt. Normalt har man kanske visuell kontakt med havet någon kilometer inåt land, men vid t ex Hallandsåsen kan den vara upp till 5 kilometer. Från havet blir landskapsbilden motsvarande, där högre partier på land framträder extra tydligt. Där skog och annan högre vegetation förekommer begränsas utsikten men upplevelsen av havskontakt kan ändå förekomma genom andra sinnen som lukt och hörsel. Spår i form av vindpinade träd och kulturföreteelser knutna till havet kan också ge upplevelse av havskontakt.

Backafallen på Ven har mycket stora landskapsestetiska värden samtidigt som de geologiska och biologiska värdena också är höga. Kring Kyrkbacken finns även en mycket värdefull kulturhistorisk miljö.

De landskapsbildsmässiga värden som traditionellt är knutna till naturvården är bl.a. geomorfologiska värden d.v.s. speciella landskapsformationer, geologiska objekt, innehåll i form av biologiska och landskapsekologiska företeelser. För kulturmiljövården är det dels olika objekt som byggnader och fornminnen men också landskapsmiljöer med historiska spår eller ”årsringar” av mänsklig påverkan. Innehållet är viktigt för upplevelsen av landskapet. Friluftslivets kvaliteter är en samlad upplevelse av dessa aspekter och frånvaro av negativa ingrepp som stör den estetiska bilden och förmågan att läsa landskapet.

Strukturer och samband i landskapet

De övergripande värdena i landskapet är knutna till olika strukturer och samband som inte låter sig avgränsas i områden. De biologiska värdena är beroende av landskapsekologiska förutsättningar med spridningsmöjligheter för arter. Kulturmiljövärdena består av ett stort antal strukturer och samband som byggts upp under olika tidsepoker. Det kan röra sig om bymiljöer som centra i odlingsbygder eller forntida gravanläggningar i dominanta landskapsavsnitt. Dessa strukturer utgör en mycket viktig beståndsdel i de samlade natur- och kulturmiljövärdena i kustzonen.

Geologin bildar grunden för det mesta av de olika sambanden i landskapet. Berggrund och jordarter ger förutsättningarna för växt- och djurliv och därmed även för förutsättningarna för mänskliga aktiviteter som odling, byggnadsteknik och industri.

I naturen är tillståndet aldrig statiskt utan flertalet arter behöver kontakt med andra populationer och möjlighet att röra sig i landskapet för sin överlevnad. Olika arter har olika krav på landskapets utseende och struktur för att kunna upprätthålla denna kontakt. Kontakten (fysiskt eller t.ex. med pollen) med andra grupper är förutsättningen för att den genetiska variationen upprätthålls och inavel undviks. En isolerad grupp är också känslig för förändringar både beroende på naturlig variation i klimat och mänsklig påverkan. Ett påtagligt hot mot många arter är fragmenteringen. Deras lämpliga miljöer är som ett antal öar i ett hav och öarna krymper på grund av mänsklig påverkan. Det blir därmed allt svårare att ta sig mellan öarna och till slut dör grupperna ut även om de finns på flertalet öar men då varje grupp är för liten för att överleva och kontakter med andra grupper sker alltför sällan.

Kulturmiljön i kustzonen är full av samband som behöver tydliggöras för förståelsen av landskapets utveckling. Ett exempel kan vara de många stengärdena längs kusten i Bromölla kommun som vittnar om ägostrukturer och tidigare generationers vedermödor för att bryta ny odlingsmark och hägna djuren. Ett annat kan vara de smala bytomterna ner mot kusten vid Foteviken och södra sidan av Bjärehalvön som möjliggjorde för varje by att ha en del av den värdefulla kustheden som utnyttjades för bete, tångtäkt m.m.

Utsikt från möllan vid Krapperup mot Öresund. Landskapets öppenhet har skapat förutsättningar för vindmöllor för att mala mjöl.

Kalkugnen vid Smygehuk, landets sydligaste udde, ett mycket populärt turistmål dels genom sitt läge men också genom de kulturhistoriska och landskapsbildsmässiga värdena.

Särskilda områden och objekt

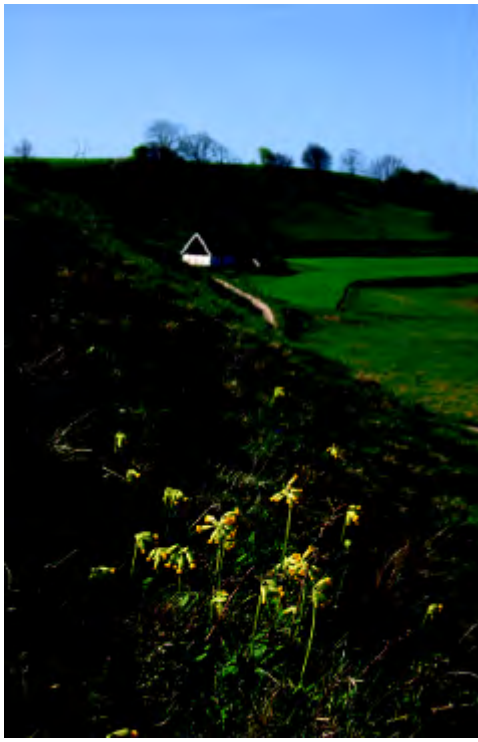
Under de senaste decennierna har en rad områden utpekats för sina internationella, nationella, regionala och lokala värden och en del har också skyddats som naturreservat eller liknande för att bevaras för framtiden. Viktiga källor för urval av områden och objekt är riksintressen för naturvård, friluftsliv, kulturmiljövård och fiske, våtmarkskonventionen (RAMSAR), Natura 2000 områden och områden enligt EU:s fågeldirektiv samt regionala och lokala natur- och kulturmiljövårdsprogram.

Friluftsliv och turism

Förutsättningarna för friluftslivet beror främst på innehållet i området, d.v.s. de natur- och kulturmiljövärden som beskrivits ovan samt tillgängligheten. I det intensivt utnyttjade odlingslandskapet längs kusterna är tillgängligheten ofta begränsad till kustzonen och de markvägar som leder ner till havet är därför av mycket stor betydelse. Kusten på västra sidan av Skåne, där den största delen av befolkningen bor, är exploaterad med bebyggelse, industri- och hamnområden och dessutom relativt långgrund med flacka strandängar, som med sina stängsel och våtmarksområden är svårtillgängliga eller oattraktiva. Den tillgängliga ytan allemansrättslig mark i den skånska kustzonen är i ett nationellt perspektiv mycket liten.

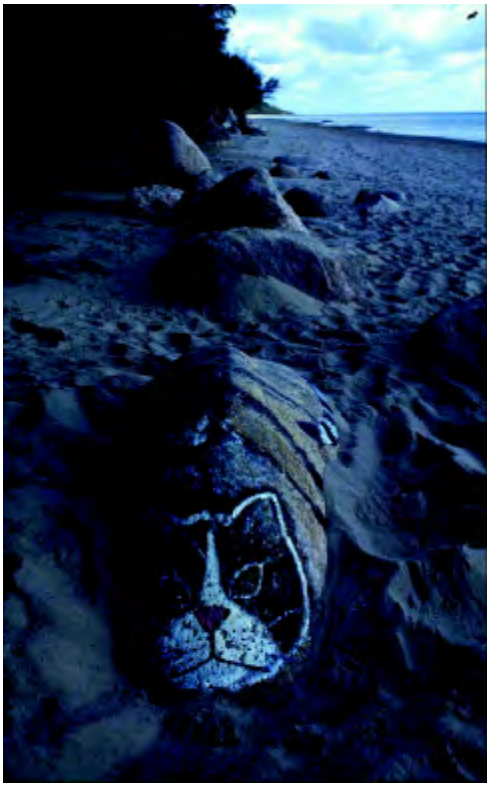
Samlad bedömning

Utifrån de beskrivna värdena för landskapsbild, struktur och samband samt särskilda områden och friluftslivets förutsättningar görs en samlad bedömning av kustens natur- och kulturvärden. Denna bedömning bör vara utgångspunkten för de avvägningar som görs av planerade ingrepp och exploateringar. Den samlade bedömningen kan också vara utgångspunkten för de åtgärder som kan ske för att förbättra värdena och att fokusera på de kvaliteter som kusten innebär för friluftsliv och turism. För att få en enhetlig bedömning har ett antal kriterier använts. Dessa kriterier och de detaljerade beskrivningarna av kuststräckans värden presenteras för respektive delområde mer utförligt i huvudrapporten. Det är angeläget att kommunerna själva utvecklar och förtydligare de samlade värdena i sitt kustavsnitt, t.ex. i en fördjupad översiktsplan.

Landskapet norr om Simrishamn är varierat med mycket stora natur- och kulturmiljövärden och en stor potential för friluftslivet. Här syns Verkeåns dalgång med utemuseet Lindgrens länga i bakgrunden.

5 Möjligheter

Naturen är ofta en mycket viktig inspirationskälla för konstnärer av olika slag. En del skapar även sina verk i naturen eller till och med låter dem bli en del av naturen.

Hallands Väderö är ett spännande utflyktsmål med en fantastisk natur och ett rikt kulturlandskap.

Långsiktig tillgång

Den skånska kusten är en av Skånes största långsiktiga tillgångar för livskvalitet, upplevelser, attraktionskraft för boende och besök, identitetsskapande m.m. Genom att hushålla med resursen kust får vi en handlingsfrihet för framtiden. Men vi kan också stärka kustens kvaliteter genom åtgärder som samtidigt bygger upp de samlade natur- och kulturvärdena. Det kan röra sig om investeringar i turism och rekreation, landskapsvårdande åtgärder, lokala näringsinitiativ och pedagogiska program. Natur- och kulturmiljövård handlar inte bara om att bevara vad som finns. I lika hög grad handlar det om att utveckla och nyskapa värden, speciellt på den hårt exploaterade väst- och sydkusten. Ett viktigt mål är också att bevara produktionsförhållandena och de ekologiska tjänster som naturen tillhandahåller genom bl.a. vattenrening och vattenreglering, nedbrytning och humusbildning m.m.

Näringar

Fiske och jordbruk har varit basen för försörjningen i kustzonen under hela historien. De lokala näringarna har skapat många av de värden som vi vill slå vakt om, strandängar, fiskelägen, pilevallar, bymiljöer m.m. För att kunna vidmakthålla natur- och kulturvärden behövs livskraftig fiske- och jordbruksverksamhet i kustzonen. Fortsatt betesdrift är en central fråga för att bevara naturvärden i kustzonen. För att skapa lönsamhet i boskapsdrift behövs nytänkande och nya marknadsförutsättningar. Lokalt producerat kött med hög kvalitet och med etiska aspekter i form av naturvårdsnytta kan vara en kommersiell möjlighet. En annan kan vara att vinna samordningsvinster i stora besättningar som betar på många olika områden eller genom att binda samman betesmarker till ett stort område längs kusten till fromma för både landskapsbild, naturvård och friluftsliv. Kommunerna får här ett allt större ansvar att rädda beteslandskapet.

Kommunikationer / transport

Kusten var under lång tid vår viktigaste kommunikationsled men genom landförbindelsernas utveckling har kusten mist sin betydelse. Fortfarande är dock tyngre transporter konkurrenskraftiga med båt. Den stora potentialen har kusthavet dock i fritidsresande. Antalet fritidsbåtar längs den skånska kusten är stort och många fler önskar få tillgång till fritidsbåt. Nya hamnanläggningar medför dock vanligtvis mycket negativa ingrepp i strandmiljön och är svårförenliga med bevarandevärden. Ökat fritidsbåtsutnyttjande kan åstadkommas på andra sätt t.ex. genom gemensam användning vid uthyrning eller att använda mindre båttyper som inte behöver stora hamnbassänger.

Energiutvinning

Havet ger fritt utrymme för vindens krafter och potentialen för att utnyttja detta är stor. Redan har ett antal vindkraftverk anlagts i kustzonen och det finns planer på att etablera stora vindkraftsparker ute till havs. Vindkraftverk innebär dock också en omfattande påverkan på landskapsbilden och ger också bullerproblem i sin omgivning. Lokaliseringen är därför mycket viktig för att minska konflikterna. Vindens energiinnehåll kan också tillvaratas genom vågornas rörelser men denna teknik är inte lika utvecklad idag. Dessutom kan de produktiva strandnära åkermarkerna utnyttjas för skörd av lågväxande biomassa för energiändamål och samtidigt bibehålla landskapsbilden.

Boende

Kusten har ett stort attraktionsvärde för boende och det har bidragit till att stora delar av kusten har exploaterats för bebyggelse. Men det finns ändå stora möjligheter att utveckla kustnära boende utan att tära på natur- och kulturmiljövärden. Bl.a. finns högkvalitativa lägen i tätorterna som kan omvandlas till bostadsområden. Exempel finns från Helsingborgs hamn (Bo99), Västra hamnen i Malmö (Bo01) och Ön i Limhamn. Det finns också möjlighet att skapa goda boendekvaliteter en bit från kusten med kustens oexploaterade kvaliteter inom räckhåll (t.ex. Mariastaden, Östra Laröd och Glumslöv). Man kan då både behålla värdena och utnyttja dem.

Fritidshus

Kusten är mycket attraktiv för fritidshusbyggande och 2/3 av Skånes 40 000 fritidshus ligger inom kustzonen. Flertalet är privata fritidshus och bara en liten del utgörs av stugbyar. För att ge fler tillgång till längre vistelse i kustområdet kan uthyrningsmöjligheterna ökas. Skånes sandstränder är av nationellt intresse och bör ges ökade möjligheter för hela landet att utnyttja. Ett ökat uthyrande av befintliga privata fritidshus kan bidra till ökad tillgänglighet utan att exploatera värdefulla kustavsnitt.

Rörligt friluftsliv

Den fritidsaktivitet som är lättast att kombinera med bevarandeintressena är det rörliga friluftslivet, d.v.s. strövande, bad, fiske och cykling. (Allt som inte kräver anläggningar eller avancerad utrustning.) Med allemansrättens möjligheter kan alla ströva i naturen om det inte innebär olägenheter för näringarna eller de boende. På sommaren är kusterna mycket attraktiva för bad och en stor andel av befolkningen söker sig till kusterna. Tillgängligheten till lågutnyttjade strandavsnitt som klarar ett större besökstryck kan förbättras genom parkeringsplatser, toaletter, kollektivtrafik och skyltning. Det finns även möjlighet att anlägga nya sandstränder eller återskapa förstörda stränder i storstädernas närhet.

Fritidsfiske är en mycket populär fritidsaktivitet med stor potential att utvecklas ytterligare. Bryggor, vindskydd och annan service underlättar för kustfisket. Arrangerade fisketurer bl.a. s.k. trolling är populära och kan vara ett komplement till traditionellt fiske i fiskelägena.

Skåne har ett relativt väl utbyggt nät av vandringsleder i inlandet medan det mycket attraktiva kustområdet inte har många vandringsleder. Längs Bjärekusten och Österlen finns idag leder och i framtiden skulle större delen av kusten kunna knytas samman i ett ledsystem. En satsning på en kustcykelled skulle med stor sannolikhet ha betydelse för natur- och kulturknuten turism. Bl.a. finns ett stort intresse att knyta samman Malmö med Ystad för förbindelse mellan Köpenhamn och Bornholm. Speciellt på sydkusten och delar av västkusten finns redan ett omfattande cykelvägnät mellan kommuncentra och kringorter som kan bindas ihop.

Turism och anläggningsknutet friluftsliv

Turismen utgör idag Europas femte största näringsgren med en tillväxt på 5% per år. Inom 15 år beräknas den vara den största arbetsgivaren i Europa. En omorientering av turismströmmen från söder till norr, från sol/bad till natur- kultur präglar utvecklingen. Snabbast växande är ekoturism. För Skånes del är kusten den största tillgången för turismen som omsätter ca 5 000 miljoner kronor/år samt sysselsätter 4000 helårsanställda. Ca 12 miljoner gästnätter/år varav 20% är på camping, i hyrd stuga eller på vandrarhem och 75% i eget fritidshus, i egen båt eller hos släkt och vänner. Bara 5% är på hotell. En marknadsundersökning 1990 bland besökare om viktigaste förväntade aktiviteten visade på sol- och badmöjligheter, natur- och friluftsliv och lugn och ro. Det finns en stor potential att utveckla en turism som samtidigt gynnar bevarandevärdena. En större uppmärksamhet av attraktiva natur- och kulturmiljöer ger också möjligheter till skötsel och undersökning av värdena. För kulturmiljövården är olika former av pedagogisk information i allt från skyltar till museer en stor tillgång för turismen. Även för naturvården spelar informationen en stor roll och stora satsningar som skett vid bl.a. Hornborgarsjön i Västergötland och Getterön i Halland har haft mycket stor betydelse för turism och friluftsliv. Ett bra exempel i Skåne på utveckling av värden i samverkan med utvecklad turism och friluftsliv är Kristianstads vattenrike. Här har skett en långtgående satsning på tillgänglighet genom vandringsleder, angöringspunkter, fågeltorn, informationsskyltar, flodbåtar i samverkan med restaurering av betesmarker och slåtterängar samt kulturmiljöer. Satsningen har gett Kristianstad en viktig turistkvalitet samtidigt som de biologiska och kulturhistoriska värdena har ökat. Liknande satsningar skulle mycket väl kunna genomföras på flera platser längs kusten. Lugn och ro är en viktig kvalitet som vi alla söker men tid är en begränsande faktor. Därför blir närrekreation mycket viktigt kring våra tätorter. Att utveckla kustområdena närmast städerna bör därför prioriteras genom att öka värdena och tillgängligheten. För att utveckla turistvärdena är det viktigt att hitta områdets ”historia/saga” och ett djup i ekologi/kulturhistoria för att utveckla detta och presentera det på ett pedagogiskt sätt. Det finns också stora potentialer i kustens litterärt kända platser. En drivkraft för många besökare är att lära sig mer om området, dess historia och naturmiljö.

Fågelskådare är aktiva naturbesökare som kommer från hela landet och till Falsterbo kommer även många internationella besökare.

Kullen bjuder på Skånes mest dramatiska och vilda kustlandskap. Bilden är från stigen ner till Nimis på nordsidan.

Information och service till besökarna är viktig för att öka Skånes attraktionskraft som turistmål och samtidigt kanalisera besökarna till områden som tål detta. En ökad natur- och kulturturism ställer också högre krav på turistinformationen. Bilden föreställer Höllvikens turistbyrå.

Tjörnedalagården nära Baskemölla är en attraktiv miljö med konstutställning och inbjudande omgivningar. Detta skulle kunna skapas på fler platser.

6 Anspråk som kan hota värdena

Vägar och järnvägar utgör betydande barriärer i landskapet både för faunan och friluftslivet samtidigt som de bryter de kulturhistoriska sambanden i landskapet.

Olika ämnen påverkar omgivningen på ett för oss negativt sätt. Det kan vara för stora koncentrationer av normalt ofarliga ämnen eller ämnen som är farliga även i mycket små koncentrationer. Uppkomsten av föroreningarna kan vara dels som restprodukter från tillverkningsindustrin eller som läckage från soptippar där produkterna hamnar, läckage från reningsverk eller jordbruksmark där bl.a. de stora mängderna näringsämnen övergöder vattendrag och havsområden eller vid förbränningen av fossila bränslen för både transport och uppvärmning.

Med hänsyn till det buller som uppkommer av vindkraftverk brukar man räkna med ett skyddsavstånd på 200-500 m. Rotorbladens rörelse drar till sig uppmärksamheten betydligt mer än stillastående föremål. Därför behövs större hänsyn vid placering av vindkraftverk än många andra landmärken.

Den skånska kusten är utsatt för en lång rad skilda anspråk som vill dra nytta av kustens olika värden, speciellt stort är trycket på västkusten. Riksintresset kustzon har tillkommit just för att bevara de oexploaterade kuststräckorna och förlägga nya etableringar till redan befintliga tätorter och anläggningar. Men de samlade natur- och kulturmiljövärdena påverkas också av förändringar i de areella näringarna såsom förändrad markanvändning, mer diffus påverkan i form av övergödning av kustnära havsområden, luftföroreningar och försurning. En växande hotbild är klimatförändring med höjd havsnivå.

Tätortsutbyggnad

En stor del av Skånes tätorter ligger längs kustzonen och tätorterna har expanderat kraftigt de senaste 50 åren. Speciellt på västkusten är fortfarande anspråken på expansion av tätorter stort och kustläge är speciellt attraktivt.

Fritidshus

Den stora expansionen av fritidshus skedde under 1960-talet och början av 1970-talet. De mest attraktiva lägena var kustzonen och idag förekommer två tredjedelar av Skånes fritidshus i kustnära läge. Idag finns ca 30 000 fritidshus längs kusten och fortfarande finns en hel del obebyggda lucktomter i stugområdena bl.a. längs Hanöbukten. Under 80-, och 90-talet har expansionen avstannat och många fritidshus har överförts till åretruntboende vilket i många fall medför konflikter med bevarandevärden genom ombyggnad och ökat slitage.

Förändrade bebyggelsemiljöer

De sista decennierna har det skett en mycket snabb förändring av bebyggelsemiljöerna som i många fall visar liten hänsyn till de kulturmiljövärden som finns. Speciellt i det öppna jordbrukslandskapet blir ingreppen synliga i ett stort omland. Moderniseringen av byggnadsbeståndet är en nödvändighet men kan ske på många olika sätt.

Vindkraftverk

Vindkraftverk medför både en visuell påverkan och skapar bullerproblem i sin omgivning. De bästa vindförhållandena har vi också i öppna lägen där den visuella påverkan är som störst.

Högspänningsledningar

Kraftledningar utgör dominanta stråk genom landskapet och skär genom och skiljer av tidigare sammanhållna landskapsavsnitt. För fågelfaunan finns risk för kollission och för rovfåglar har förekommit dödsfall genom kortslutning mellan ledningar. Spänningsfälten kring ledningarna medför risker både för människor, djur och växter.

Vägar och järnvägar

Infrastrukturetableringar är kanske de ingrepp som medför störst påverkan i landskapet. Både visuellt, ekologiskt, rekreativt, kulturhistoriskt och i bullerhänseende medför vägar och järnvägar stora ingrepp beroende på storlek, dragning och trafikmängd.

Mineralutnyttjande

Grusutvinning och dagbrott för annan mineralutvinning medför stora ingrepp i landskapsbilden och kan också ge hydrologisk påverkan samt förstöra värdefulla natur- och kulturmiljöer på och invid fyndigheten. Sandsugning till havs påverkar strömförhållanden och sedimenttransporter samt det marina livet i området. Förändringar av bottentopografin kan leda till att lek- och uppväxtområden för fisk och skaldjur försvinner.

Grundvattenpåverkande anläggningar

Uttag av grundvatten kan alltid medföra skador på hydrologin om det är för stort. I kustzonen finns dessutom risk för att salthaltigt vatten tränger in i de grundvattenförande sedimenten. Ett aktuellt exempel på en grundvattenpåverkande anläggning är tunneln genom Hallandsåsen.

Tekniska anläggningar

Industrier, kraftvärmeverk och andra anläggningar medför förutom ingrepp vid etablering också risk för utsläpp av föroreningar, buller och transport av farligt gods. Många anläggningar medför också genom sin storlek betydande påverkan på landskapsbilden.

Utfyllnad
Under 1900-talet har stora grunda kustnära havsområden fyllts ut för att ge plats åt industri- och hamnverksamhet. Klagshamns udde, Malmö hamnområde, Gipsön utanför Landskrona är exempel på större utfyllnader. Dels förstörs mycket värdefulla grundområden för det marina livet och dels påverkas strömförhållanden av utfyllnaderna.

Hamnar
Hamnar medför ingrepp i strandmiljön vid byggandet men också fortsättningsvis genom ändrade strömförhållanden och kemisk påverkan från bl.a. bottenfärger på båtar. Bottensedimentet i hamnbassänger är ofta mycket förorenat och det finns risk för spridning i havsekosystemen vid bl.a. muddring.

Ledningar på havsbotten
En allt mer internationell elmarknad och telekommunikationens utveckling ger ett önskemålet om att lägga ledningar på havsbotten. Ofta är den fysiska påverkan av enskilda kablar begränsad men däremot kan man befara att det magnetiska spänningsfält kan påverka det marina livet bl.a. för vandrande fisk.

Muddring och tippning
För att hålla farleder och hamnar tillgängliga behövs muddring på flera ställen. Själva muddringen medför upprörande av sediment som grumlar vattnet och under en tid har negativ påverkan på det marina livet. I hamnområden finns dessutom ofta en ansamlig av tungmetaller och andra giftiga ämnen som frigörs vid muddring och sprids i ekosystemen. Tippning har samma negativa effekter som muddring.

Turism- & fritidsanläggningar
Golfbanor, campingplatser, stugbyar och andra turism- och fritidsanläggningar medför begränsad tillgänglighet för det rörliga friluftslivet och kan också medföra ett högt slitage på strandzonen. Flera av golfbanorna i Skåne ligger i strandzonen och begränsar tillgängligheten till mycket attraktiva strandområden.

Båttrafik
Båttrafik medför bl.a. mekanisk påverkan på strandkanten genom vågskvalp och bullerstörning för det marina livet. Utsläppen från fartygens motorer är betydande och regelbundet förekommer oljeutsläpp som får stor effekt på det marina livet och även möjligheten för fritidsaktiviteter. Fritidsbåtar medför också störningsrisk för säl- och fågelkolonier.

Igenväxning av betesmarker
Minskad lönsamhet för djurhållning har gjort att många betesmarker får mindre betestryck eller helt upphör att betas med igenväxning som följd. Den betesberoende floran och faunan utarmas snabbt och tillgängligheten begränsas för friluftslivet. Igenväxningen går olika fort på olika marker och i vissa strandnära miljöer kan en naturlig öppen lågvuxen ört- och gräsvegetation förekomma.

Ändrad jordbruksdrift
Rationaliseringar och förändrade förutsättningar för jordbruket har medfört ändrad jordbruksdrift med bl.a. energiskogsodlingar, trädplantering, borttagande av småbiotoper m.m.

Slitage
Ett stort besökstryck medför risk för slitage på vegetationen med påföljande erosion. Speciellt känsliga är sanddyner längs våra populära badstränder och marker med tunt jordlager t.ex. där berget går i dagen. Är besökstrycket tillräckligt stort kan slitage uppkomma på alla marker. Även andra aktiviteter som terrängkörning med mountainbike, ridning och motorfordon ger snabbt stora slitageskador.

Buller
För friluftslivet upplevs buller som en viktig begränsande faktor av var man vill vistas. Vägar, järnvägar, industrier, flygplatser m.m. är de främsta orsakerna till buller och längs kusten finns det idag få riktigt tysta partier. Även faunan påverkas av buller både på land och i vatten och det finns undersökningar från Östersjön som visar att fiskar undviker de trafikerade farlederna.

Erosion
Den skånska kusten håller på att sjunka sakta vilket naturligt medför erosion och en omflyttning av sediment längs kusten. Mänskliga ingrepp i form av pirar, hamnar, utfyllnader etc. har också förändrat strömförhållanden med erosion som följd. Klimatförändringen på grund av växthuseffekten riskerar att förvärra situationen avsevärt.

Västra Skåne har den minsta andelen allemansrättslig mark per invånare i landet. Kustzonen är speciellt hårt utnyttjad för odling och bebyggelse och här är den tillgängliga arealen ännu mindre. Dessutom finns det en hel del hinder i form av jordbruksmark, staket, tomtmark, våtmark och, diken som gör att bara en del av den allemansrättsliga marken är tillgänglig.

Områdets estetiska och pedagogiska värden kan förvanskas genom de tillägg som görs. Varje enskilt hus kan ha marginell inverkan på kustzonen men sammantaget blir påverkan stor då den fortgår under en lång tid.

Landskapsbilden förenklas då detaljerna försvinner och nya inslag upplevs som störande. Det biologiska livet påverkas och de historiska sambanden blir svårare att uppfatta. Pilevallarna försvinner och med dem en viktig karaktär i landskapet i den sydvästra delen av Skåne.

7 Rekommendationer m.m.

Speciellt värdefulla kulturmiljöer bör uppmärksammas i den fysiska planeringen och åtgärder vidtas för att säkerställa hela miljön inte bara byggnader. Bilden visar Himmelstorpsgården på Kullen.

Rekommendationer och krav

För att ge kommunerna stöd i sin planering av kustzonen presenteras här ett antal rekommendationer och krav som har sitt ursprung i lagstiftningen (miljöbalken 4 kap §1,4) samt i den motivering som presenterades i propositionen till naturresurslagen. År 1995 antog länsstyrelsen ”Miljövårdsprogram för Skåne” där en rad åtgärdsmål och åtgärder presenterades. Flera av dessa berör kustzonen och har också redovisats här som rekommendationer.

Med en alltmer integrerad verksamhet i Öresundsregionen finns anledning att se på den lagstiftning som råder i Danmark och vilka rekommendationer de har för planering i kustzonen. Sedan 1 juni 1994 gäller en ny lag om ”naturbeskyttelse” (beskyttelse af kystområderne) i Danmark (lov nr. 439). Ändringar i lagen om planläggning är inarbetade i ”lovbekendtgörelse” nr 749 den 16 augusti 1994. I Danmark är det de regionala myndigheterna som har det övergripande planeringsansvaret i amtet.

Den danska lagstiftningen fastlägger en 3 kilometer bred kustzon med särskilda riktlinjer för ny bebyggelse. Syftet är bl.a. att hålla kusterna fria från bebyggelse och anläggningar som inte är beroende av att ligga i kustzonen. Expansion av tätorter i kustzonen får bara ske om det finns särskilda planläggningsmässiga eller funktionella anledningar till kustnära lokalisering. Utvecklingen skall främst ske på den sida som är vänd från kusten. Nya sommarhusområden får inte anläggas och befintliga områden skall behållas för fritidsändamål. För mer detaljerad information om den Danska kustplanläggningen hänvisas till ”Vejledning om planlägning i kystområderne” Miljö & Energi ministeriet 1995. Då de skånska förhållandena påminner mycket om de danska (mer än med övriga Sverige) och Öresundsbron skapar en gemensam region för förvärvsarbete och fritid har tagits intryck av de Danska rekommendationerna. Andra utgångspunkter för nedanstående rekommendationer är olika uttalanden m.m. från Länsstyrelse, Region Skåne eller kommunerna i Skåne. Nedanstående utgör kustzonsprojektets förslag till rekommendationer:

Miljöbalken

I propositionen (1985/86:3) till riksintresset kustzon står att man skall göra noggranna överväganden när det gäller valet av plats för exploateringsföretag. Särskilda krav måste kunna ställas på utformningen av de anläggningar som kan komma i fråga, så att de t.ex. kan anpassas till landskapsbilden och de värden som finns i kulturmiljön i övrigt.

Riksintresset kustzon regleras i Miljöbalken 4 kap. 1, 4§ (se sid. 25)

Allmänna rekommendationer

Kommunerna har ansvar för planeringen både översiktligt och i detalj. I planeringen skall kommunen ta erforderlig hänsyn till de nationella och regionala intressena. Som ett stöd i denna planering kan rekommenderas:

Att ett helhetsperspektiv på vad som är lämplig utveckling i hela det geografiska området tillämpas.

Att alla kommuner gör en fördjupad översiktsplan för kustzonen där det är lämpligt.

Att den detaljplanerade arealen så långt möjligt utnyttjas innan kustzonen i övrigt tas i anspråk och att en översyn av äldre detaljplaner i kustzonen genomförs.

Att utvecklingen av befintliga tätorter sker i omedelbar anslutning till existerande tätort.

Att tätortsutvecklingen som regel styrs bort från kusten för att säkra så lång öppen kuststräcka som möjligt.

Att oexploaterade områden mellan tätorter längs kusten säkerställa.

Äldre fritidsområden har ofta en gles bebyggelse med stora naturtomter och uppvuxen vegetation. Vid omvandlig av fritidshusen till permanentboende förändras oftast miljön påtagligt. Bilden föreställer fritidshus norr om Åhus.

I detta danska exempel visas hur nya exploateringar i kustzonen bör planeras i den fysiska planeringen. Utbyggnad av tätorter sker i anslutning till befintlig bebyggelse och på insidan av samhället i förhållande till kusten. Exploateringar och anläggningar som inte nödvändigtvis behöver ligga i kustzonen förläggs utanför. Nya anläggningar läggs i första hand i anslutning till redan ianspråktagen mark. (från "Vejledning om planlaegning i kystområderne", Miljö & Energiministeriet 1997.

Att planinstrument används även för att säkerställa oexploaterad mark, t ex genom riktlinjer i översiktsplan eller detaljplan.

Att hitta andra alternativa lägen för tätortsexpansion än kustzonen.

Att där det är lämpligt omvandla verksamhetsområden i kustzonen för attraktivt boende.

Att ny bebyggelse anpassas till kustzonens speciella förutsättningar och karaktär.

Att där det bedöms lämpligt för etablering av vindkraftverk bör dessa placeras i mindre grupper för att säkra effektivt utnyttjande av kustzonen.

Att det endast i undantagsfall bör planläggas för verksamheter som kräver utfyllnad i havet.

Att anläggningar som inte kan placeras i tätort med fördel placeras utanför kustzonen.

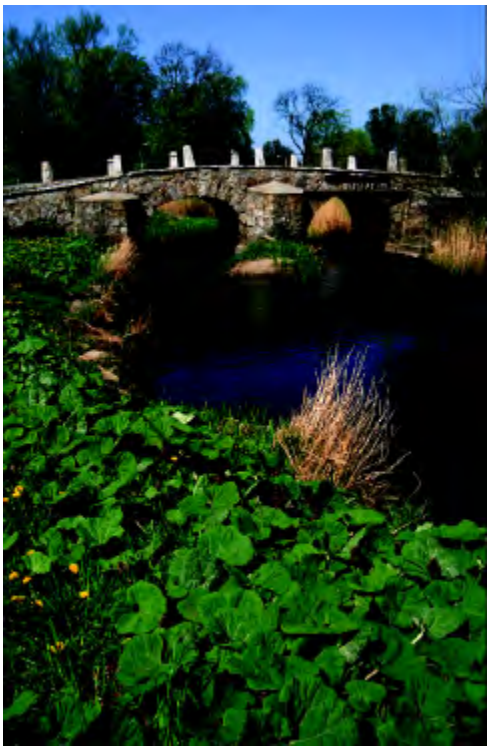
Att det eftersträvas att högspänningsledningar placeras utanför kustzonen.

Nymölla pappersbruk är en av de största anläggningarna inom riksintresset kust.

Det är viktigt att slå vakt om de oexploaterade områdena mellan tätorterna, både stora opåverkade områden och de små gröna kilarna. Arlövs ängar mellan Malmö och Lomma.

Det är inte bara de enskilda kulturhistoriska objekten som är viktiga att bevara utan också dess omgivning och det sammanhang som de har verkat i. Här vid Tommarpsån har en ny bro byggts en bit från den gamla som bevarats och man kan uppleva bron utan att störa för mycket av den nya vägen.

Natur- och kulturmiljövård

De samlade natur- och kulturmiljövärdena är det centrala i riksintresset kust och för att säkerställa dessa rekommenderas bl.a.:

Att ett tillräckligt väl underbyggt kunskapsunderlag om natur- och kulturvärden tas fram såväl regionalt som lokalt.

Att planläggningen anger hur förändringar inverkar på landskapsbilden och vilka miljökonsekvenser som kan uppstå.

Att kustvattnen, i synnerhet dess grunda bottnar, skyddas mot föroreningar och andra ingrepp.

Att hänsyn skall tas till bevarandevärda helheter i bebyggelsestrukturen och till naturvårdsintressen på de omgivande arealerna.

Att stor hänsyn tas till natur- och kulturmiljövårdsvärden vid etablering av ny utvinning av ämnen och mineraler.

Att återställande av nu pågående- och tidigare avslutad täktverksamhet sker på ett sätt som stärker natur- och kulturmiljövärdena.

Nya anläggningar kan ofta med fördel läggas i anslutning till tidigare exploateringar. Nedlagd industrimark i Lomma hamn.

Vid Klagshamnsudden har anlagts en ny badplats som är mycket populär. Här har den exploaterade kuststräckan getts ett nytt tillskott som stärkt de rekreativa värdena.

Friluftsliv och turism

Tillgången på allemansrättslig mark är mycket låg i Skåne i jämförelse med övriga delar av landet. Det är därför angeläget att öka de rekreativa värdena och arealen allemansrättslig mark, speciellt på väst- och sydkusten. Vidare rekommenderas:

Att friluftslivet och turismen utvecklas på ett sådant sätt att områden som är särskilt känsliga t.ex. för slitage eller med hänsyn till floran och faunan skyddas så att erforderlig hänsyn tas till naturvårdsintressena.

Att anläggningar som kan hindra eller avhålla allmänheten från att utnyttja stränderna bör undvikas.

Att ytterligare bebyggelse inom kustområdet i första hand utnyttjas för andra fritidsboendeformer än traditionell, enskilt ägd fritidsbebyggelse. Det kan behövas reservation av mark för sådana boendeformer som stugbyar, vandrarhem och campingplatser liksom enkel tätortsnära fritidsbebyggelse samt i vissa fall också anläggningar av hotellkaraktär.

Att en strikt hushållning med markresurserna är angelägen i anslutning till kustområdenas turistorter.

Att större turistanläggningar i först hand bör lokaliseras i anslutning till de befintliga tätorter som har särskilt goda förutsättningar för turism och rekreation.

Att nya turist- och friluftsanläggningar skall inpassas i kustlandskapet och företrädesvis lokaliseras bakom existerande bebyggelse i förhållande till kustlinjen.

Att nya anläggningar inte placeras så att de splittrar upp obebyggda kustavsnitt.

Att utbyggnad av fritidsbåtshamnar sker restriktivt, företrädesvis i befintliga lägen, och inte placeras i det öppna kustlandskapet.

Att planläggningen skall stärka och förbättra möjligheterna för allmänhetens tillgång till kusten. Särskilda förbindelselänkar bör reserveras och tillträde säkras.

Att skapa hög tillgänglighet för friluftslivet genom angöringsplatser, utbyggd kollektivtrafik samt cykel- och vandringsleder längs hela kusten.

Regleringen av fritidshus var en av huvudmålen vid naturresurslagens tillkomst. Detta följde av en mycket expansiv period under 60-talet då ett stort antal kustnära fritidshusen byggdes. Följande rekommenderas:

Att fritidshusområden bör så långt möjligt behållas för fritidsändamål.

Att lokaliseringsmöjligheter för turism- och fritidsanläggningar bör främjas utanför kustzonen och lokaliseras till tätorter eller befintliga anläggningar.

Spår efter kvarnbrytning vid Gislövs hammar. En äldre exploatering som idag är av kulturhistoriskt intresse.

Vid Olseröd har man en storslagen utsikt över kusten och slättlandskapet norr om åsen. Åssluttningen syns också mycket tydligt från slätten och havet.

8 Avgränsning

Hallandsåsens sluttningar är inte med i kustzonen idag men framstår som ett dominant inslag i kustzonens landskapsbild. Bilden är tagen från Norrviken mot åsen.

Principer för avgränsning

- Havkontakt-landkontakt

Beroende på kustzonens topografi blir den visuella kontakten mellan land och hav olika lång. Vegetationen har också betydelse men i den öppna kustzonen längs Skånes kuster blir sikten vanligtvis lång. Avgränsningen utgår från landskapsestetiskt och funktionellt perspektiv.

- Kustpåverkan

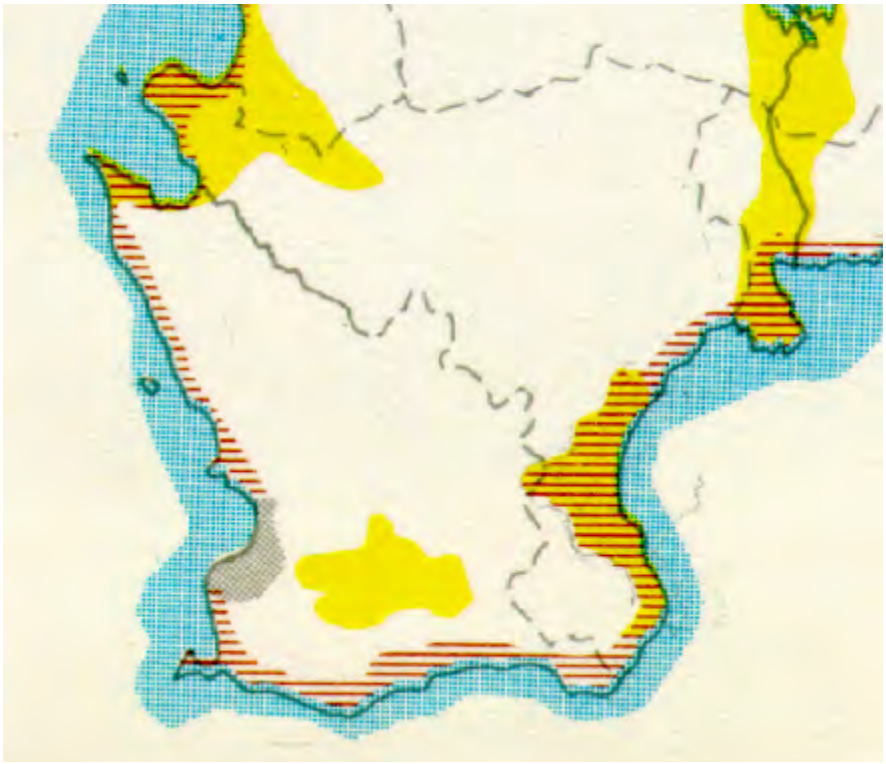
Ekologiskt har kustzonen speciella förutsättningar med annan temperatur, vind- och saltpåverkan än inlandet. Detta resulterar i kustbundna vegetationstyper och arter. Kulturhistoriskt har de kustnära byarna haft en annan försörjningsbas vilket speglas i byggnadsskick och markanvändning. Sambandet mellan kustzonens byar och kusten är viktig att beakta vid avgränsningen.

I miljöbalkens 4 kap. 4 § är kustzonens sträckning angiven. 4 § lyder ”Inom kustområdena och skärgårdarna från Brofjorden till Simpevarp …..får fritidsbebyggelse komma till stånd endast i form av kompletteringar till befintlig bebyggelse.” En mer detaljerad beskrivning av riksintressets avgränsning framgår inte av lagtexten utan här får vi gå till motiveringen till Naturresurslagen från 1987. Departementschefen föreslår att ”De områden som omfattas av geografiska bestämmelser avgränsas i NRL grovt med hjälp av ortsnamn och geografiska namn som är lokaliserade. Den närmare avgränsningen sker i samband med planläggning enligt PBL.” Vidare står att ”Jag anser att det skulle föra för långt att i en karta som bifogas lagen närmare precisera områdenas utbredning. En sådan lösning skulle kunna innebära en olycklig låsning som t.ex. kan förhindra välgrundade justeringar av gränserna som de statliga myndigheterna och kommunerna kommer fram till i samband med den konkreta fysiska planeringen.” ”Kustområdenas gräns ut mot havet bör bestämmas inom en zon på 1-3 sjömil utanför den s.k. baslinjen.” ”…om statliga myndigheter och kommuner inte kan komma överens om områdenas avgränsning i samband med att kommunala planer enligt PBL upprättas får reglerna i PBL om statlig kontroll beträffande nationella intressen tillämpas. Därvid kan det bli aktuellt för regeringen att besluta hur ett visst område skall avgränsas mera i detalj.”

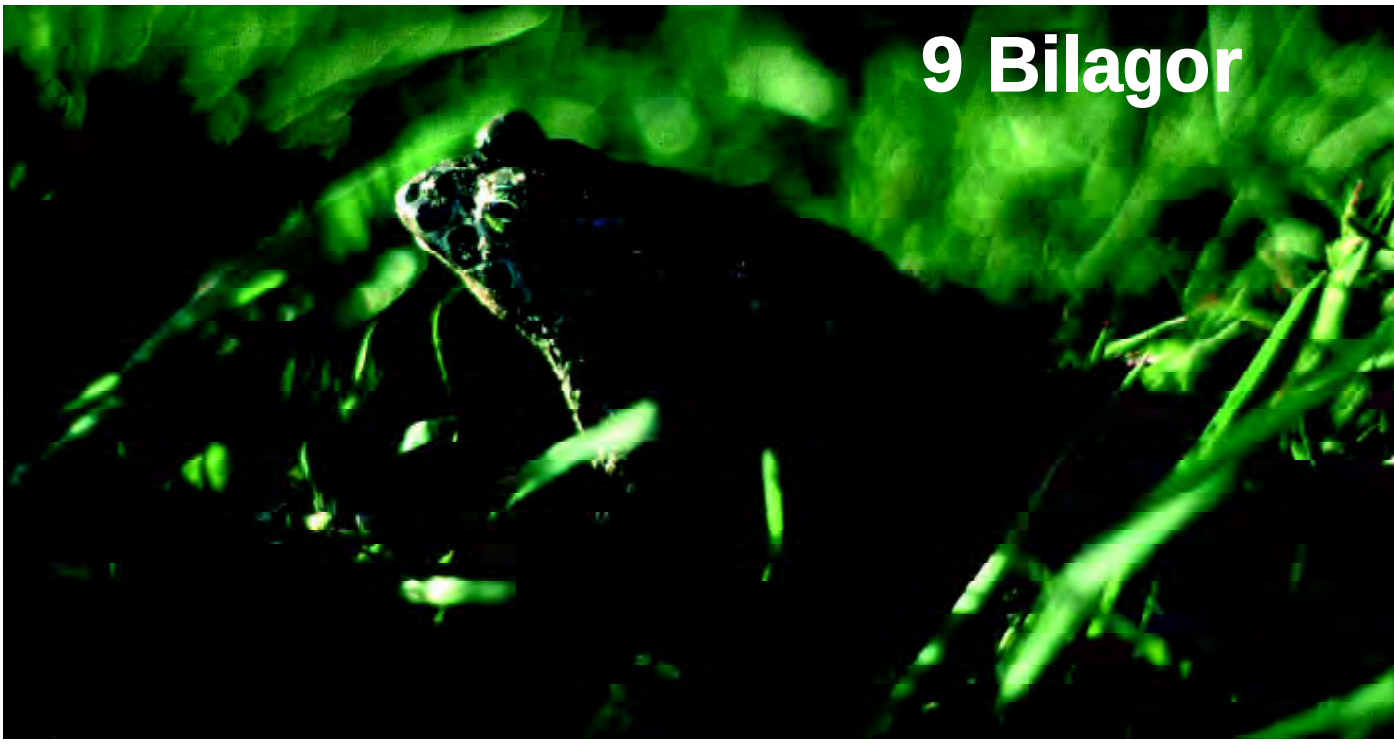
Kustzonens avgränsning

I kartbilagan till proposition 1985/86:3 ”Förslag till lag om hushållning med naturresurser m.m.” presenteras en övergripande avgränsning som är ungefärlig och inte skulle vara låsande för det fortsatta arbetet. Avgränsning av riksintresset har i f.d. Kristianstads län fått betydligt mindre omfattning jämfört med kartan i propositionen, speciellt på östkusten där kustzonen på vissa ställen bara utgör några hundra meter. För f.d. Malmöhus län är gränsen ungefär densamma som i propositionen. Längs större delen av väst- och sydkusten omfattar kustzonen ett område på ca 2-3 kilometer inåt land och ca 5 kilometer ut i vattnet om inte territorialgränsen bryter innanför. Avgränsningen i f.d. Kristianstads län ger i flera avseenden ingen rättvis bild av kustzonens omfattning och visuella kontakt med havet och bör ses över.

På någon sträcka längs skånes kustzon kan det också finnas skäl att minska riksintressets omfattning. Det finns således behov att i en dialog med kommunerna diskutera en revidering av avgränsningen i syfte att få en enhetlig avgränsning av hela Skånes kustzon. Länsstyrelsen avser att i särskild ordning ta upp frågan om riksintressets avgränsning med berörda kommuner.

Kustzonen enligt prop. 85/86 Naturresurslagen.

9 Bilagor

Lagstiftningen

De områden som omfattas av geografiska bestämmelser enligt 4 kap MB har sitt ursprung i den fysiska riksplaneringen under 1970-talet. De första geografiska riktlinjerna lades fast redan 1972 av Riksdagen. För dessa områden, som bedömts vara av riksintresse, angav statsmakten hur avvägningar i frågor om användning av mark och vatten bör göras.

Miljöbalken

4 kap. Särskilda hushållningsbestämmelser för vissa områden i landet

1 §

De områden som anges i 2 - 7 §§ är, med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns i områdena, i sin helhet av riksintresse. Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får komma till stånd endast om hinder inte möter enligt 2 - 7 §§ och om det kan ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdenas natur- och kulturvärden.

Bestämmelserna i första stycket och 2-6 §§ utgör inte hinder för utvecklingen av befintliga tätorter eller av det lokala näringslivet eller för utförandet av anläggningar som behövs för totalförsvaret. Om det finns särskilda skäl utgör bestämmelserna inte heller hinder för anläggningar för utvinning av sådana fyndigheter av ämnen eller material som avses i 3 kap 7§ andra stycket.

2 §

Inom…… Kullaberg och Hallandsås med angränsande kustområden samt kustområdet från Örnahusen söder om Skillinge till Åhus…… skall turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön.

4 §

Inom kustområdena och skärgårdarna från Brofjorden till Simpevarp och från Arkösund till Forsmark, utmed Gotlands kust, på Östergarn och Storsudret på Gotland samt på Fårö får fritidsbebyggelse komma till stånd endast i form av kompletteringar till befintlig bebyggelse. Om det finns särskilda skäl får dock annan fritidsbebyggelse komma till stånd, företrädesvis sådan som tillgodoser det rörliga friluftslivets behov eller avser enkla fritidshus i närheten av de stora tätortsregionerna.

Inom områden som avses i första stycket får anläggningar som avses i 17 kap 1 § 1-7 och 10-11 komma till stånd endast på platser där det redan finns anläggningar som skall prövas enligt angivna lagrum.

Den grönfläckiga paddan är en av landets mest hotade arter och förekommer bara på ett fåtal platser längs Skånes kust. Främst är det på öppna strandängar med grunda varma vattensamlingar som den grönfläckiga paddan trivs.

Torsken är en av de mest betydelsefulla fiskarna för fiskenäringen men har minskat de senaste åren. Övergödning med syrebrist som följd, överfiske och miljögifter är troliga orsaker till tillbakagången. Grunda havsområden är betydelsefulla som uppväxtområden för många arter. Som vuxna individer påträffas de normalt på djupare vatten. Hur vi behandlar de grunda strandnära havområdena får därför effekter i hela havet.

Konstverket Nimis är byggt i Kullabergs naturreservat och strider mot de bestämmelser som finns om att uppföra byggnadsverk och anläggningar i området.

Vinterbild från Lommabukten.

Förarbetena till naturresurslagen

Bestämmelserna i 4 kap MB motsvarar bestämmelserna i 3 kap NRL. Vad som anges i propositionen till NRL, prop 1985/86:3, gäller alltjämt.

I NRL:s 3 kap (prop. 1985/86:3) redovisas bestämmelser för kustområdena. I specialmotiveringen till lagen, 3 kap 1§, säger departementschefen bl a:

" Kustområdenas natursköna och kulturellt intressanta områden har ett särskilt stort värde för rekreation och turism för en bred allmänhet. Det är framförallt större industriella anläggningar, täktverksamhet mm som utgör ett hot mot bevarandevärdena liksom en exploatering med fritidsbebyggelse som bl a utestänger allmänheten från att utnyttja områden för strövande och bad etc. Det är också viktigt att friluftslivet och turismen utvecklas på ett sådant sätt att områden som är särskilt känsliga för slitage eller med hänsyn till faunan och floran skyddas så att erforderlig hänsyn tas till naturvårdsintressena. Också olika former av utnyttjande av vattenområdena, t ex för odling av fisk, måste anpassas till bevarandevärdena…….

Jag vill betona att exploatering av fritidsbebyggelse bör kunna tillåtas inom delar av kustområden. Det är emellertid viktigt att exploateringen föregås av en omsorgsfull planering där tillräcklig hänsyn tas till bevarandeintressena. Vidare måste fritidsbebyggelsen självfallet förläggas så att själva strandzonen hålls fri och så att det är lätt att nå stränderna från vägarna. Med begreppet strand avser jag då inte bara det område som omfattas av strandskyddet enligt reglerna i naturvårdslagen. De föreskrifter som jag föreslår har ett vidare syfte. Lämplig omfattning av det område som bör bevaras fritt från bebyggelse och andra anläggningar får avgöras i den kommunala planeringen med hänsyn till förhållanden på platsen och från den viktiga utgångspunkten att det ligger ett stort värde i att bevara områden med förutsättningar för friluftsliv oexploaterade i anslutning till stranden. Också bebyggelsens utformning och syfte har enligt min mening betydelse för hur man bör se på omfattningen av de områden som bör hållas fria från bebyggelse. Det är även angeläget att utvecklingen av bebyggelse mm sker så att större, sammanhängande områden som är förhållandevis opåverkade av bebyggelse kan bevaras i detta skick. Detta följer redan av 2 kap 2§ NRL."

I specialmotiveringen till 3 kap 2§ (de förutvarande sk *primära rekreationsområdena)* nu MB 4 kap 2§, framförs bl a:

" De primära rekreationsområdena i Skåne är av stor betydelse särskilt för tätortsbefolkningen. De anläggningar som kan komma i fråga inom dessa områden bör i hög grad utformas med hänsyn till de regionala behoven. ……Kustområdenas stora värden för turism och friluftsliv ligger i många fall i att de omfattar både fastland och skärgård. Det är viktigt att attraktiva områden hålls tillgängliga för allmänheten. Det är också viktigt att områdenas värden inte går förlorade genom alltför omfattande och storskaliga anläggningar för turism och friluftsliv.

För berörda kustområden innebär paragrafen att attraktiva områden för turism och friluftsliv bör användas så att ett allsidigt utnyttjande möjliggörs. För detta erfordras att obebyggda områden i stor utsträckning förblir obebyggda. Anläggningar som kan hindra eller avhålla allmänheten från att utnyttja stränderna bör undvikas. Reservation av mark kan behöva göras för stugbyar, vandrarhem, campingplatser och fritidsbåtshamnar. Större turistanläggningar bör i första hand lokaliseras i anslutning till de befintliga tätorter som har särskilt goda förutsättningar för turism och rekreation. Vad gäller nya småbåtshamnar bör dessa i första hand förläggas i anslutning till befintliga tätorter eller hamnar.

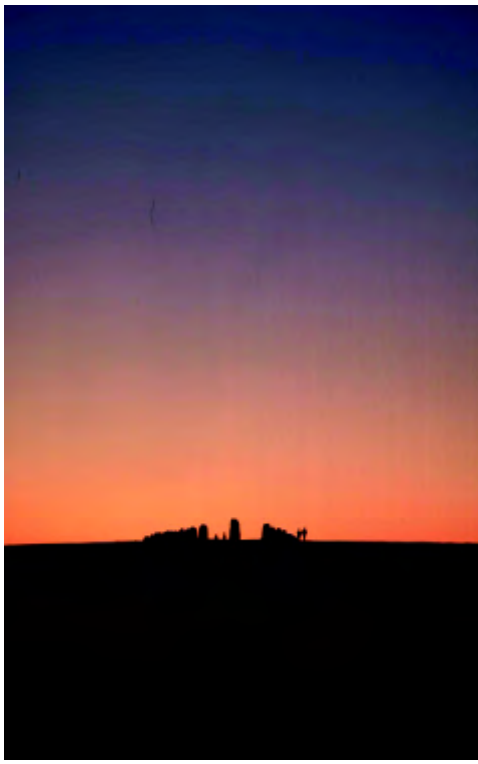
Den fritidsbebyggelse som förekommer i kustområdena är främst den traditionella, enskilt ägda fritidsbebyggelsen, ofta tillkommen i de mest attraktiva lägena vid stränderna och på skärgårdsöarna. Mot bakgrund av att områdena skall kunna användas allsidigt för turism och friluftsliv är det angeläget att det utrymme för ytterligare bebyggelse som finns inom områdena i första hand utnyttjas för andra fritidsboendeformer än traditionell, enskild ägd fritidsbebyggelse. Det gäller alltså boendeformer såsom stugbyar, vandrarhem och campingplatser liksom enkel tätortsnära fritidsbebyggelse samt i vissa fall också anläggningar av hotellkaraktär. En strikt hushållning med markresurserna är angelägen i anslutning till kustområdenas turistorter.

-I specialmotiveringen till 3 kap 4§, *kustzonen,* framförs bl a:

" I paragrafens första stycke finns en bestämmelse som innebär en högre grad av återhållsamhet med att tillåta fritidsbebyggelse än vad som följer av 1§. Anledningen är att den befintliga fritidsbebyggelsen i de berörda kustområdena är omfattande och förlagd inom många av de för friluftslivet mycket attraktiva områdena nära

stränderna, både på skärgårdsöar och på fastlandet. Det förhållandevis begränsade utrymme som finns för ytterligare fritidsbebyggelse inom dessa kustområden bör så långt möjligt utnyttjas för andra former av fritidsbebyggelse än enskilt ägd bebyggelse. Bestämmelsen utgår alltså från önskemålet att bevara allmänhetens möjligheter att nyttja de för friluftslivet kvarvarande värdefulla stränderna och andra värdefulla obebyggda områden. Ny bebyggelse bör således inte lokaliseras på ett sådant sätt att denna tillgänglighet begränsas. Bebyggelse bör därför t ex inte tillåtas i sådan närhet av stranden att strandområdet kan uppfattas tillhöra tomtplats eller på annat sätt uppfattas inte tillgängligt för allmänheten. Det är också viktigt att bebyggelse och andra anläggningar inte förläggs så att de försvårar för allmänheten att nå stränderna från de allmänna vägarna. Grundregeln är alltså att fritidsbebyggelse bör tillåtas bara i form av komplettering av befintlig bebyggelse. Med komplettering avser jag sådana tillskott till en befintlig bebyggelsegrupp, som innebär att det av fritidsbebyggelse ianspråktagna området inte ökar nämnvärt i omfattning, eller tillskott som innebär en naturlig avrundning av ett befintligt bebyggelseområde. Fritidsbebyggelse kan dock få komma till stånd också i annan form än som kompletteringar till befintlig bebyggelse, om det finns särskilda skäl. Med särskilda skäl avses bl a att bebyggelsen ingår som ett led i att förbättra områdenas attraktivitet för turism och friluftsliv. Jag har tidigare nämnt stugbyar för uthyrning, vandrarhem och enkla campingstugor. Särskilda skäl kan också vara att det är fråga om en enkel typ av fritidsbebyggelse i närheten av de större tätortsregionerna. Jag vill samtidigt betona att det även i fråga om de typer av fritidsbebyggelse som jag nu nämnt skall krävas att en utbyggnad föregås av väl genomtänkta lokaliserings- och utformningsstudier. Bebyggelse bör tillåtas först när det övertygande kan visas att grundsyftet med bestämmelserna- att skydda områdenas samlade värden för naturvård och kulturminnesvård samt att bevara värdena för turism och friluftsliv- inte äventyras. Tillstånd till sådan bebyggelse bör därför föregås av överväganden för större områden samtidigt i en översiktlig fysisk planläggning. Också en genomarbetad detaljplaneläggning torde vara erforderlig i flertalet fall varvid utformningsfrågor närmare kan studeras med hänsyn till landskapsbild och kulturmiljö mm.

I paragrafens andra stycke har tagits in en bestämmelse om lokalisering av viss miljöstörande industriell eller liknande verksamhet. Bestämmelsen motsvarar den del av riktlinjerna för högexploterad kust som gäller miljöstörande industrier mm……

Ale stenar midsommarsolståndet 1998. Den nedgående solens sista strålar faller i linje med de båda ändstenarna.

Betydelsen av vissa begrepp och uttryck i MB (NRL)

Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön

Med exploateringsföretag avses i första hand t ex nyetablering av industriell eller liknande verksamhet, tätorts- och fritidsbebyggelse av större omfattning med därtill hörande anläggningar, större trafikleder, större ledningsföretag, gruvor och större täkter, terminalanläggningar, upplag och tippar samt farleder och muddringsföretag. Det gäller alltså sådana anläggningar och åtgärder som kan medföra begränsningar i handlingsfriheten för framtida omdispositioner, ha betydande inverkan på landskapsbilden eller i övrigt ge upphov till väsentliga störningar som bör undvikas i områdena.

Med uttrycket ”andra ingrepp i miljön” avses sådana ingrepp som kan bli en direkt följd av ett visst exploateringsföretag. Det kan gälla upplag, schaktningsarbeten, ingrepp i vegetationen, utsläpp osv.

Även företag som har liten omfattning är att hänföra till exploateringsföretag. Vissa områden på landsbygden, som endast obetydligt är påverkade av exploateringsföretag, kan vara av betydelse som friområden mellan tätorter eller som rekreationsområden eller dylikt. Det kan i dessa och andra fall vara av betydelse att undvika även smärre ingrepp som, om de förekommer i större antal, kan få stor inverkan på det skyddsvärda området.

Fiskelägena längs den skånska kusten har olika ålder och historia men ändå en gemensam karaktär med de många låga husen och smala krokiga gatorna. Bilden föreställer Brantevik. Länsstyrelsens bildarkiv 1983.

Påtaglig skada

Med detta uttryck utesluts prövning av bagatellartad påverkan. Med påtaglig skada avses sådana åtgärder som kan ha en bestående negativ inverkan på de skyddade intressena eller som tillfälligt kan ha stor negativ inverkan på dessa.

När man bedömer vilka exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön som kan ha en sådan påverkan som avses i bestämmelsen, måste man beakta egenskaperna både hos verksamheten i fråga och hos den plats där den är tänkt att förläggas. Härvid måste naturligtvis bedömas inte bara uppkommande miljöstörningar och andra störningar för omgivningen utan också de ingrepp i miljön som skulle bli följden av att verksamheten lokaliseras till den aktuella platsen. Så kan t ex en verksamhet som

Knubbsälen förekommer längs hela skånes kust men är speciellt vanlig kring Hallands Väderö och Måkläppen. Måkläppen är en av artens viktigaste yngelområden i södra Östersjön. Bilden är tagen på Hallands Väderö.

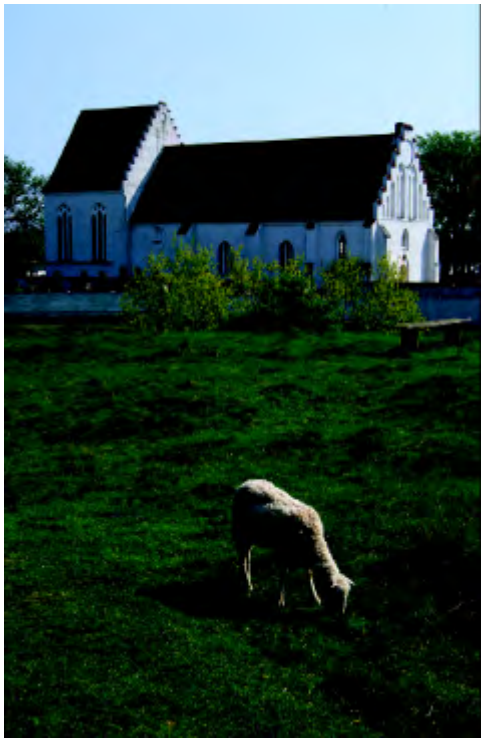
allmänt sett borde få endast liten betydelse för den samlade hushållningen med mark- och vattentillgångarna inom ett av de områden som bestämmelsen avser, i ett visst fall få stor betydelse för hushållningen p g a verksamhetens lokalisering till just den plats det är fråga om. Man skall göra noggranna överväganden när det gäller valet av plats för exploateringsföretag. Särskilda krav måste också vid behov kunna ställas på utformningen av de anläggningar som kan komma i fråga, så att de t ex anpassas till landskapsbilden och de värden som finns i kulturmiljön i övrigt.

Utvecklingen av befintliga tätorter och det lokala näringslivet skall inte hindras.

Enligt bestämmelsen skall skyddet för natur- och kulturvärdena inte hindra utvecklingen av tätorter eller det lokala näringslivet. Med uttrycket ”utveckling av befintliga tätorter” avses förändringar av bebyggelse eller anläggningar som behövs med hänsyn till normal befolkningsutveckling, förändringar i bostadsstandarden, behovet av trafikleder, grönområden, service, sysselsättning etc. Vid de bedömningar som görs när bestämmelsen tillämpas bör tas i beaktande den befintliga näringslivsstrukturen, tätortsstorleken etc. I lagmotiven finns inget direkt svar på vad som är tätort enligt MBs mening. I statistisk mening är en tätort en koncentration av byggnader med maximalt 200 meter mellan byggnaderna och mer än 200 bofasta invånare. Ett avgörande från regeringen avseende upphävande av strandskydd inom förslag till detaljplan för Björnö 1:1, Värmdö kommun ger viss vägledning. Kommunen ansåg att utbyggnaden av 150 bostäder utgjorde en utveckling av befintlig tätort. Länsstyrelsen delade inte kommunens bedömning eftersom området var att anse som ett utpräglat fritidsbebyggelseområde, även om en spontan permanentbosättning hade skett. Känslan av att befinna sig i en tätort torde vara obefintlig för alla och envar som rörde sig i området och tätortsundantaget var enligt länsstyrelsen inte aktuellt. Regeringen delade länsstyrelsens bedömning. Boverkets tolkning av MBs tätortsbegrepp, bl a med utgångspunkt från Björnöfallet, innebär att högre krav måste ställas än vad den statistiska definitionen ger uttryck för. Utgångspunkten för tätortsbegreppet bör enligt Boverket vara, att det endast rör tätorter som historiskt betraktats som tätorter vid NRLs tillkomst. Orten bör uppfylla kraven på grundläggande samhällsfunktioner dvs att det inte rör sig enbart om boende. Det innebär således att orter som historiskt betraktats som tätorter, även måste upprätthålla vissa funktioner för att få tillämpa undantaget.

Med ”utveckling av lokalt näringsliv” menas en tillväxt i befintliga näringsgrenar eller tillkomst av nya verksamheter i en omfattning som innebär att det finns tillräckliga sysselsättningtillfällen för befolkningen. En utveckling av nya former för vattenbruk, liksom utveckling av småbåtsvarv, utbyggnad av turistanläggningar, utveckling av viss fritidsbebyggelse i anslutning till jord- och skogsbruksföretag etc bör anses ingå i begreppet lokalt näringsliv.

Skanörs kyrka sedd från borgruinen. Kyrkan är från 1200-talet men präglas av utbyggnader under 1400-talet som på grund av stadens tillbakagång ej fullföljdes helt. Byggnadens historia speglar sillfiskets uppgång och fall under 12-, 13- och 1400-talen.

Anläggningar som behövs för totalförsvaret får komma till stånd

Bestämmelsen tar sikte på nödvändiga anläggningar för vårt lands gränsförsvar, liksom på annan försvarsverksamhet där alternativ lokalisering inte kan väljas.

Utvinning av ämnen och material kan komma i fråga

Angående förutsättningarna att utvinna ämnen eller material är det endast utvinning av fyndigheter av ämnen eller material som kan komma i fråga.

Fritidsbebyggelse får komma till stånd endast i form av kompletteringar

Grundregeln är att fritidsbebyggelse bör tillåtas bara i form av kompletteringar av befintlig bebyggelse. Med kompletteringar avses sådana tillskott till en befintlig bebyggelsegrupp, som innebär att det av fritidsbebyggelse ianspråktagna området inte ökar nämnvärt i omfattning, eller tillskott som innebär en naturlig avrundning av ett befintligt bebyggelseområde. Kompletteringar av fritidsbebyggelse torde normalt också kunna ske genom förtätning inom befintliga bebyggelseområden. Fritidsbebyggelse kan dock få komma till stånd också i annan form än som kompletteringar till befintlig bebyggelse, om det finns särskilda skäl. Med särskilda skäl avses bl a att bebyggelsen ingår som ett led i att förbättra områdenas attraktivitet för turism och friluftsliv. T ex stugbyar för uthyrning, vandrarhem och enkla campingstugor. Särskilda skäl kan också vara att det är fråga om en enkel typ av fritidsbebyggelse i närheten av de större tätortsregionerna. Det som bör utmärka sådan bebyggelse är att man försöker hålla nere kostnaderna, bl a genom val av upplåtelseformer, så att bebyggelsen kan efterfrågas av breda grupper i samhället.

Källlor

Bostadsdepartementet, *Hushållning med mark & vatten 2. Del II Bakgrundsbeskrivning*, SOU 1979:55

Boverket, 1993. *Kust och hav i översiktsplaneringen, sammanställning av metoder och kunskaper.*

Boverket, rapport 1994:14. *Sverige 2009 – förslag till vision.*

Boverket, 1994. *Dokumentation Kustzonens planering,* nordiskt expertseminarium om erfarenheter och utvecklingstendenser i de nordiska länderna, 4-6 oktober 1994 i Karlskrona, Sverige.

Boverket, 1996. *Områden av riksintresse enligt 3 kap NRL*. Rapport februari 1996.

Boverket, *Områden av riksintresse enligt 3 kap NRL, En redovisning av utvecklingen m.m.*, Remiss 1995

Bromölla kommun, Översiktsplan antagen 91.08.26.

Burlövs kommun, Översiktsplan antagen 98.10.19.

Båstads kommun, Översiktsplan antagen 91.11.27.

Europeiska kommissionen, 1999. Mot en europeisk strategi för integrerad förvaltning av kustområden. Allmänna principer och strategiska alternativ.

Europeiska kommissionen, 2000. Förslag till Europaparlamentets och rådets rekommendation om genomförandet av en integrerad förvaltning av kustområden i Europa.

Fiskeriverket, *Områden av riksintresse för yrkesfisket*, 1991

Fredriksborg Amt, 1997. Regionplan 1997.

Helsingborgs kommun, Naturvårdsplan, 1992.

Helsingborgs kommun, Översiktsplan, antagen 97.10.28.

Höganäs kommun, Översiktsplan, antagen 93.10.07.

Kristianstads kommun, Översiktsplan, antagen 90.10.09.

Kristianstads kommun, *Kustplan -95. Fördjupad översiktsplan över kustområdet från Åhus till Juleboda*, 1997

Kävlinge kommun, Naturvårdsplan, Underlagsdel antagen 1993-05-27.

Kävlinge kommun, Översiktsplan, antagen 92.10.08.

Landskrona kommun, Översiktsplan, antagen 90.10.22.

Landskrona kommun, Natur i Landskrona, Ekologgruppen 1990

Lomma kommun, Översiktsplan, antagen 91.06.27.

Lomma kommun, Naturvårdsplan, underlagsdel 1997

Länsstyrelsen i Kristianstads län, *Kustinventering i Kristianstads län*, 1973

Länsstyrelsen i Hallands län. Värdebeskrivning av kustområdet i Halland – ett regionalt planeringsunderlag för områden av riksintresse enligt 3 kap NRL. Ann Bergsjö, 1997.

Länsstyrelsen i Kristianstads län, 1984. Kulturminnesvårdsprogram för Skåne, del Länsstyrelsen i Kristianstads län, *Fler fritidshus i inlandet. Sydlänens utredning om fritidsbebyggelse i inlandsområden*, 1984

Länsstyrelsen i Kristianstads län, *Den fysiska infrastrukturen för kommunikationer i sydlänen*, 1995

Länsstyrelsen i Kristianstads län, 1994. Sammanställning och analys av översiktsplaner 1990, Kristianstads län.

Länsstyrelsen i Kristianstads län, 1996. Från Bjäre till Österlen, Skånska natur- och kulturmiljöer.

Länsstyrelsen i Malmöhus län, 1972. Kustinventering, kustens kvalitet för bad och rörligt friluftsliv.

Länsstyrelsen i Malmöhus län, 1984. Kulturminnesprogram för Skåne, del Malmöhus län.

Länsstyrelsen i Malmöhus län, 1992-03-09. Sammanställning och analys av kommunala översiktsplaner i Malmöhus län.

Länsstyrelsen i Malmöhus län 1995. Grönstruktur

Länsstyrelsen i Malmöhus län, 1995. Naturvårdsprogram för Malmöhus län. Del 1. Beskrivning av naturvärden, Remissupplaga.

Länsstyrelsen i Malmöhus län, *Storstadsuppdraget II Malmöhus län*, 1996

Länsstyrelsen i Malmöhus och Kristianstads län 1996, *Lokalisering av vindkraftverk och radiomaster i Skåne.*

Länsstyrelserna i Kristianstads- och Malmöhus län och Statistiska Centralbyrån, *Skåne i siffror 1994*

Länsstyrelsen i Skåne län, 1997. *Sammanställning av konflikter och avvägningsproblem i kommunala översiktsplaner, enligt länsstyrelsens granskningsyttrande.* Översiktsplaner i före detta Malmöhus län.

Länsstyrelsen i Skåne län 1999. Stora opåverkade mark- och vattenområden, enligt 3 kap. 2§ MB, -Vägledning för fysisk planering i Skåne län.

Länsstyrelserna i Kristianstads- och Malmöhus län, *Regional samhällsplanering för ett miljöanpassat transportsystem i Skåne*, 1995

Länsstyrelsen i Stockholms län, planenheten 1997. Erstaviken en innerskärgårdsvik, underlagsmaterial, Nr 32

Malmö stad, Översiktsplan, antagen 90.01.25.

Malmö stad, stadsbyggnadskontor, *Översiktsplan för Brostaden*, 1994

Malmö stad, Naturvårdsprogram, remissupplaga 1999.

Miljö & Energi Ministeriet, landsplaneavdelningen 1995. Vejledning om planläggning i kystområderne.

Miljö- og Energiministeriet / Skov- og Naturstyrelsen 1994. Naturen ved kysten. Naturovervågning.

Naturvårdsverket, Planverket, Socialstyrelsen, *Campingplatser – planering och utformning*, 1980

Naturvårdsverket, 1998. Sverige år 2021 – vägen till ett hållbart samhälle. Rapport 4858

Naturvårdsverket, 1999. Planera för natur. Råd för naturvårdsplanering och naturvårdsprogram. Rapport 4911.

Nordiska ministerrådet, 1984. Terrängformer i Norden.

Regeringens proposition 1985 / 86:3 med förslag till lag om hushållning med naturresurser.

Regeringens proposition 1997 / 98:145, Svenska miljömål, miljöpolitik för ett hållbart Sverige.

Regeringens proposition 2000 / 01:130, Svenska miljömål - delmål och åtgärdstrategier.

Region Skåne, 1999, Skånsk livskraft, utvecklingsprogram för Skåne.

Region Skåne, 1999. Öresundsförbindelsens konsekvenser, Delprojekt inom ramen för inriktningsplanering för transportinfrastruktur i Skåne 2002-2011.

Simrishamns kommun, Översiktsplan, antagen 91.02.25.

Sjöberg B., et al. 1992. Hav och kust, Sveriges Nationalatlas.

Skurups kommun, Översiktsplan, antagen 92.08.17.

Skurups kommun, Naturvårdsplan antagen 1995-01-30

Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1976. Skånsk kust.

SOU 1995:62, Betänkande av Skånedelegationen, *Ett renare Skåne*.

SOU 1979:54 Hushållning med mark och vatten

SOU 1994:36. Miljö och fysisk planering. Delbetänkande av Plan- och byggutredningen.

SOU 2000:67. *Levande skärgård - Utvärdering av de regionala miljö- och hushållningsprogrammen*. Betänkande av Miljövårdsberedningen

Statistiska centralbyrån, *Statistik från Sveriges databaser*, 1999

Statistiska centralbyrån, *Statistisk årsbok 1998*

Sveriges nationalatlas, *Befolkningen*, 1991

Sveriges nationalatlas, *Hav och kust*,

Sveriges nationalatlas, *Skåne*, 1999.

T**relleborgs kommun**, Översiktsplan, antagen 1990-06-18.

Trelleborgs kommun, Naturvårdsplan, faktadel 1997.

Vellinge kommun, Översiktsplan, antagen 91.06.27.

Vellinge kommun, Miljöskyddsprogram och naturvårdsplan, fastställd 1991

Vätternvårdsförbundet, 1997. Vättern inte bara vatten, En beskrivning av natur- och kulturvärden enligt 3 kapitlet NRL, Emma Wirén, Länsstyrelsen i Östergötlands län. Rapport nr 50.

Ystads kommun, Översiktsplan, antagen 94.01.20.

Ängelholms kommun, Översiktsplan, antagen 91.11.27.

Ängelholms kommun, *Bevarandeprogram av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och miljö.* Del II Ängelholms kommun, utom centrala staden. Del II:1 Skälderviken, Ängelholm (utom centrala staden), Rebbelberga, 1987.

Öresundskomiteen, 2000. *Miljöprogram för Öresundsregionen*. Rapport från Miljöprogrammets styrgrupp.

Rapportserien Skåne i utveckling

ISSN 1402-3393

2001:1 Test av System Aqua 2000 Skåne. *Miljöenheten*
2001:2 Utsläpp till luft från stora punktkällor i Skåne. *Miljöenheten*
2001:3 Fakta om kvinnor och män i Skåne. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:4 Övervakning av fladdermöss i Skåne. Rapport för 2000. *Miljöenheten*
2001:5 Inventering av häckande kustfåglar i anslutning till det marina naturreservatet i Falsterbohalvöns havsområde - verksamhetsrapport för 2000. *Miljöenheten*
2001:6 Lokala investeringsprogram i Skåne 1998-2002. Miljöenheten
2001:7 Undersökning av den djupare mjukbottenfaunan inom Kullabergs marina reservat 1999. *Miljöenheten*
2001:8 Undersökning av den djupare mjukbottenfaunan inom Hallands Väderö marina reservat 1999. *Miljöenheten*
2001:9 Nationell och regional miljöövervakning i Skåne län. *Miljöenheten*
2001:10 Inventering av vanlig groda och åkergroda i Skåne län 2000. *Miljöenheten*
2001:11 Råd och annat personligt stöd, LSS. Tillsyn genomförd över verksamheten i region Skåne. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:12 Natura 2000 i Skåne, delrapport 4. *Miljöenheten*
2001:13 Landmollusker på Stenshuvud. En inventering av arterna på 1990-talet och i jämförelse med 1820-1950. *Miljöenheten*
2001:14 Jämställdhetsstrategi för Skåne 2001-2003. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:15 Årsrapport 2000. Socialtjänsten i Skåne. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:16 Effektuppföljning i kalkade och icke kalkade vatten, vintern 2001. *Miljöenheten*
2001:17 Undersökning av grund makrofauna och ålgräs inom Falsterbohalvöns marina raservat 2000. *Miljöenheten*
2001:18 Kulturmiljöarbete i skånska kommuner. *Miljöenheten*
2001:19 Kullabergs marina reservat - undersökningar 2000. *Miljöenheten*
2001:20 Reservat Hallands Väderö - marina undersökningar 2000. *Miljöenheten*
2001:21 Stoftmätning i Landskrona 2000. *Miljöenheten*
2001:22 Insatser till personer med psykiska funktionshinder i SDF Centrum, Malmö. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:23 Kort rapport: Psykiatri och socialtjänst i samverkan. En uppföljning av psykiatri i Malmö. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:24 Jämställdhet - drivkraft för utveckling och tillväxt i Skåne. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:25 Länsrapport 2000 inom alkoholområdet, Skåne län. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:26 Luftföroreningar i Skåne 1908-1998. *Miljöenheten*
2001:27 Enskild vård i Skåne. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:28 Utvärdering av missbruks- och ungdomsprojekt som erhållit bidrag från Länsstyrelsen i Skåne under åren 1994-1999. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:29 ”Kvinnofrid i vår tid? - Skånska insatser och samverkan mot våldet mot kvinnor”. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:30 Effektuppföljning i kalkade och icke kalkade vatten, våren 2001. *Miljöenheten*
2001:31 Riskstudier av farligt gods - transporter på större stråk av väg och järnväg. *Samhällsbyggnadsenheten*
2001:32 Jämställdhetstimmen i Skåne 2000. *Miljöenheten*
2001:33 Bottenfauna i Skåne län 2000. *Miljöenheten*
2001:34 Biologisk återställning i kalkade vatten, reviderad plan för perioden 2000-2004. *Miljöenheten*
2001:35 Skånes kustområden - ett nationallandskap. Rapport samt sammanfattning. *Samhällsbyggnadsenheten*

Den skånska kusten

I miljöbalken 4 kap anges att den skånska kusten är ett riksintressse för sina samlade natur- och kulturvärden. Vad dessa samlade värden innebär, vilka hot som finns mot dem och hur vi långsiktigt kan utnyttja och utveckla kustens värden försöker vi presentera i denna skrift. Arbetet har genomförts vid länsstyrelsens planfunktion i samverkan med Region Skåne (planering- och miljö) samt kustkommunerna. Länsstyrelsen och Region Skåne har bekostat rapporten.

LÄNSSTYRELSEN
I SKÅNE LÄN

REGION SKÅNE